

Η ΜΕΛΙΣΣΑ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΤΟΜΟΣ Α'. || ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1879. || ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Δ'.

ΜΝΗΣΤΕΙΑ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ ΕΝ ΓΑΛΛΙΑ.

(*Ἰδὲ συνέχσιαι φυλλადιον Γ'.*)

«Πρέπει νὰ μανθάνης νὰ ἐννοῆς τὴν μουσικὴν ἀναγινώσκων αὐτὴν. Οὐδέποτε πρέπει νὰ παίζης τεμάχιον μουσικῆς πρὶν ἢ ἀναγνώσης αὐτό.— Ὅταν προχωρήσῃ ἡ ἡλικία σου, δὲν πρέπει νὰ παίζης ποτὲ μουσικὰ τεμάχια τοῦ συρμού. Ὁ χρόνος εἶναι πολὺτιμος· μόνη ἡ σπουδὴ τῶν κλασσικῶν μουσικῶν συνθέσεων ἀρκεῖ νὰ ἀπασχολήσῃ ὀλόκληρον τὸν βίον ἑκατοντάδος ἐραστῶν τῆς Μουσικῆς.

«Μὴ διαδίδῃς κακὴν μουσικὴν τούναντίον κατάβαλε πᾶσαν προσπάθειαν νὰ ἐμποδίζῃς τὴν διάδοσιν αὐτῆς.

«Οὐδέποτε πρέπει οὐμόνον νὰ παίζῃς κακὴν μουσικὴν ὁ ἴδιος, ἀλλ' οὔτε νὰ καταδέχῃσαι νὰ ἀκούῃς τοιαύτην, ἐκτὸς ἂν ἦσαι ἠναγκασμένος εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν περιστάσεων.

«Λογίζου τὴν παράλειψιν οἰωνδήποτε μουσικῶν φθόγγων ἐκ τῶν συνθέσεων τῶν κλασσικῶν συγγραφέων, εἴτε τὴν εἰσαγωγὴν εἰς αὐτὰς οἰωνδήποτε καινοφανῶν ὠραϊσμάτων, ὡς τὴν φρικτοτέραν βεθήλωσιν. Μεγαλειτέρα ὕβρις ταύτης οὐδεμία δύναται νὰ γίνῃ εἰς τὰς ὠραίας τέχνας.

«Ζήτηε τὴν συναναστροφὴν ἐκείνων μεταξὺ τῶν φίλων σου οἵτινες ἔχουσι περισσοτέρας Μουσικὰς γνώσεις σου.

«Οἱ κανόνες τῆς ἠθικῆς, εἶναι ἐπίσης οἱ κανόνες τῶν ὠρῶν τεχνῶν.

«Διεύθυνε ἑαυτὸν ἀσφαλῶς, ἐπιμελῶς ἐν τῷ βίῳ ὡς καὶ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν.

«Ἐπάρχει πάντοτε τι ὅπερ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μάθῃ τις.

«Αὗται ἔχασμήθησαν μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως αὐτῶν. «Ἄλλὰ, ἀγαπητέ μοι κ. Graindorge, τοῦτο ἔχει τὴν φαιδρότητα κη-

δείας! Ὁ γράψας τοὺς κανόνας τούτους ὄφειλε νὰ προσθήσῃ. Ἄ δ ε λ φ ἔ, μ ἔ λ λ ο μ ε ν νὰ ἀποθάνωμεν: Ἡμεῖς δὲν κάμνομεν τοσοῦτον θόρυβον κατὰ τὴν σπουδὴν τῆς μουσικῆς. Μανθάνομεν νὰ ὑψώμεν καὶ νὰ καταδιβάζωμεν τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν ἐπὶ τῶν πλήκτρων διαδοχικῶς—οὕτω do re mi fa sol—μετὰ ταῦτα σπουδάζομεν διάγράμματα (σκάλες), εἴτα γυμνάσματα τοῦ Cramer, Czerny, Doehler, καὶ λοιπῶν τοιούτων. Ἐπροχώρησα μέχρι τῶν τοῦ Czerny. Ἡ Louise Volant εἶναι εἰσέτι εἰς τὰ τοῦ Cramer. Τότε δὲ οἱ δάκτυλοι τρέχουσιν ἐπὶ τῶν πλήκτρων ταχέως—παρατήρησον, οὕτω». Οἱ λευκοὶ δάκτυλοι αὐτῆς ἤρχισαν τότε νὰ ἐκτελῶσιν ἐπὶ τῶν πλήκτρων τοῦ κλειδοκυμβάλου τὰ ὠραιότερα μουσικὰ προανακρούσματα (Flourishes ἢ preludes). «Λαμβάνετε θέσιν κατάλληλον, δίδετε εἰς τὸ πρόσωπόν σας τὴν σοβαρωτέραν ἔκφρασιν. . . Οὕτω, παρατηρήσατε.» Καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν φυσιογνωμίαν αὐτῆς τὴν γελοιωδεστέραν αἰσθηματικὴν ἔκφρασιν. «Στρέφετε ὀπισθεν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ὄροφὴν ὅπως ἐμπνευσθῆτε, οὕτω». Διέθεσε βόστρυχον ἐπὶ τοῦ κροτάφου της χαριέντως μὴ ἔχοντα ἀνάγκην διευθετήσεως. «Τότε δὲ ἀφίνετε τοὺς δακτύλους, πλήττετε βαρὺν τόνον καὶ προχωρεῖτε. Ἀκούσατε, εἶναι ἡ ἀένναος κίνησις».

Τοιοῦτος τῶ ὄντι ἦτον ὁ τίτλος τοῦ παιζομένου μουσικοῦ μέλους, διαρκέσαντος ἐπὶ δέκα λεπτά. Ἡ μελωδία ἀπηρτίζετο ἐκ μουσικῶν διαγραμμάτων, διηρημένων εἰς τρίτονα (triolets) κατὰ πρῶτον, καὶ τέλος κατέληγεν εἰς τόνους ἀπομιμουμένους τὸν ἦχον ἀτραμάξης ἐπὶ τῶν σιδηρῶν ἐλασμάτων. Αἱ παρειαὶ αὐτῆς ἦσαν καταπόρφυροι, οἱ ὀφθαλμοὶ λάμποντες—ἀληθῆς ἵππος ἵπποδρομίου. Ἡ ἀδελφὴ της ἐκρότησε τὰς χεῖρας· ἐκρότησα τὰς ἰδικὰς μου· ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ εἰσερχόμενοι ἐκρότησαν τὰς ἑαυτῶν. Ὄρκισθημεν ὅτι θὰ ἦτον ἡ πρώτη εἰς τὴν προσεχῆ μουσικὴν ἑσπερίδα τῆς κ. d' Héristal, καὶ πράγματι εἶναι ἀξία τῆς τιμῆς ταύτης.

Ἄυτη ἦτον εὐθύμος, καὶ ὅταν τὴν ἀπεχαιρέτησα εἰς τὸ ἄνω μέρος τῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος τοῦ κήπου, μοι εἶπεν, ἀφοῦ ἐφίλησα τὴν χεῖρα τῆς μητρὸς της κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐθιμοταξίαν. Ἄ δ ε λ φ ἔ μ ἔ λ λ ο μ ε ν νὰ ἀποθάνωμεν».

Ἄ Ἐπανερχόμενος εἴκαδε ἐσκέφθην βαθέως ἐπὶ τῆς τύχης ἧτις περιμένει τὸν μέλλοντα σύζυγον αὐτῆς. Ὁ εὐτυχὴς σύζυγος! Ἄν ὑπάρχῃ ἀνατροφή προτιθεμένη νὰ διεγείρῃ τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ

νὰ ἀναπτύσῃ τὸ αἰσθημα τῆς κενοδοξίας εἰς τὰς κόρας, βεβαίως εἶναι ἡ τῆς Jenny καὶ Marthe ἐνταῦθα περιγραφομένη.»

Οὐδέποτε ἐρρέθη ἀλήθεια μετὰ περισσοτέρας εἰλικρινείας. Ἡ ἀνατροφή τῶν Γαλλίδων ἦν τοσοῦτοι περιέγραψαν λεπτομερῶς, δὲν ἀποκτᾶται μόνον ἐκ τῶν τελείων μαθημάτων τοῦ περὶ τὴν λεπτὴν ἀνατροφήν πεπειραμένου κ. d' Héristal, ἀλλ' ἄρχεται σχεδὸν ἀπὸ τῆς κοιτίδος. Τῶ ὄντι παρατηρήσατε μετὰ προσοχῆς τὰς μικρὰς κόρας ἂς θὰ ἴδητε παιζούσας, κατὰ τὰς ὠραίας ἡμέρας, εἰς τοὺς κήπους τοῦ Tuileries, καὶ θέλετε ἀνεύρει εἰς τὸν τρόπον αὐτῶν, εἰς τὰς ὠραίας ἐρωτοτρόπους μικρὰς αὐτῶν χειρονομίας, εἰς πρὸς τοὺς παρευρισκομένους περιποιήσεις αὐτῶν, πάντα τὰ τεχνάσματα καὶ τὴν δεξιότητα ἐξευγενισμένης κοινωνίας. Αὐταὶ δὲν εἶναι πράγματι παιδία φέροντα παιδικὰς ἐσθῆτας καὶ κολόβια, ἔχοντα πόθον ἀκράτητον πρὸς τὸ τρέχειν, τὸ ποιεῖν χαρίεντας διασκελισμούς, καὶ θόρυβον· ἀλλ' αἱ μικραὶ αὐταὶ κόραι εἶναι τὸ μικρογράφημα τῶν τέλει ἀνεπτυγμένων κυριῶν, ἐνδεδυμένοι ὡς ἐκεῖναι μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας, προφυλάττουσαι, ὡς ἐκεῖναι, μετὰ προσοχῆς μεγάλης, τὰ ἐνδύματα καὶ κοσμήματα αὐτῶν, ἀποκλειστικαί, ὡς ἐκεῖναι, εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν σχέσεων αὐτῶν, καὶ τέλος κολακευτικαὶ ἢ πανούργοι, ὡς ἐκεῖναι, εἰς τὰς μικρὰς αὐτῶν συνδιαλέξεις.

Ἄν συγκρίνωμεν αὐτὰς ἤδη πρὸς τὰς μικρὰς Ἀγγλίδας, ὁποῖαν ἀντίθεσιν ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ σκαιᾷ οὕτως εἰπεῖν ἀμηχανίᾳ τῶν μικρῶν τούτων πλασμάτων, ἅτινα μετὰ μεγάλης δυσκολίας μόνον δύνανται νὰ καταπεισθῶσιν ὅπως εἴπωσι μίαν λέξιν πρὸς τοὺς ξένους, ἅτινα εἰσὶν ὅτε μὲν θορυβώδη, ὅτε δὲ ἐπιφυλακτικὰ, ἅτινα κλίνουσι τὴν κεφαλὴν, κινῶσι τοὺς βραχίονας, καὶ τῶν ὁποίων ἡ μόνη σκέψις, ἐνώπιον πολυαριθμοῦ συναναστροφῆς, εἶναι νὰ φύγῃσι λάθρα ὅπως ἐπανεύρωσι τὴν ζωρότητα ἐπὶ τοῦ τόπου τῶν διασκεδάσεων αὐτῶν! Ἡ μικρὰ Γαλλίς δὲν περιωρίζετο εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον κατὰ τὴν ἀνατροφήν αὐτῆς ὡς ἡ Ἀγγλίς πάντοτε, ἀλλ' ἐσυνείθισεν ἐκ νεαρῆς ἡλικίας νὰ γευματίζῃ μετὰ τῶν γονέων αὐτῆς, νὰ ἀκούῃ τὴν συνδιαλέξιν αὐτῶν, καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτῆς συστάσεις τῶν συγγενῶν πρὸς πάντας τοὺς φίλους τῆς οἰκογενείας. Ἄυτη ἐδιδάχθη νὰ ἀπαγγέλλῃ ἐκ στήθους τοὺς μικροὺς αὐτῆς μύθους μετὰ χειρονομιῶν καὶ λυγισμάτων τῆς φωνῆς, νὰ προφέρῃ καθαρῶς, νὰ ποιῇ ὑποκλίσεις, νὰ κάμῃ μικρὰς φιλοφρονήσεις, καὶ νὰ ἐφορᾷ τὴν εὐγνωμοσύνην

της διὰ τὰς περιποιήσεις αὐτῆς λαμβάνει παρ' ἄλλων. Ἡ περὶ τὸ ἀπομιμῆσθαι ἱκανότης αὐτῆς ὑποστηρίζεται παρὰ τῶν συγγενῶν αὐτῆς εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν. Ὅσον ἐγγύτερον κατορθώνει νὰ ἀπομιμηται τοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον τεχνητοὺς τρόπους τοῦ φέρεσθαι καὶ συνδιαλέγεσθαι τῆς μητρὸς αὐτῆς, τοσοῦτω μᾶλλον ἐπικροτεῖται παρὰ πάντων. Αἱ μικραὶ αὐτῆς πρόοδοι καὶ παρατηρήσεις ἐκτίθενται πρὸς τοὺς ξένους ἐνώπιον αὐτῆς, καὶ ἡ μεγάλη σπουδαιότης τῆς δημοσίας περὶ αὐτῆς γνώμης, ὁ ἔπαινος ἢ φόγος τῶν ἄλλων, ἀφίνει διαρκῶς ἐντυπώσεις ἐπὶ τοῦ πνεύματος αὐτῆς. Πρὸ πάντων τὸ ἦθος εἶτε ὁ τρόπος τοῦ φέρεσθαι! τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν μεγαλειτέραν σπουδὴν τῆς Γαλλίδος. «Comme te voilà faite, comme tu le tiens mal». τοιαῦται εἶναι αἱ σοβαρώτεροι τῆς μητρὸς αὐτῆς ἐπιπλήξεις. Εἶναι σημεῖον κακῆς ἀνατροφῆς λέγουσι πρὸς αὐτὰς, νὰ χοροπηδῶσιν αἱ μικραὶ κόραι, ἢ νὰ παίζωσιν οὕτως ὥστε νὰ γίνηται τὸ πρόσωπον αὐτῶν ἐρυθροῦν, καὶ νὰ προκαλῆται ἐφίδρωσις ἐπὶ τοῦ σώματος. Εἶναι ἴδιον κακῆς ἀνατροφῆς νὰ λαλῶσι μεγαλοφῶνως αἱ νεαί· ἀλλὰ πρὸ πάντων εἶναι ἴδιον κακῆς ἀνατροφῆς νὰ στερεῶνται αὐταί, ἔστω καὶ πρὸς στιγμήν, τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἐνδύεσθαι μετὰ ἐξειδικισμένης φιλοκαλίας καὶ πολλῆς μερίμνης. Ὁ ἐκ Παρισίων διαβαίνων, ἂν ἐπισκεφθῇ τὸν κῆπον de Tuileries, θέλει ἶδει τὰς ἐκεῖ καθημένας κυρίας καλούσας πρὸς ἑαυτὰς τὰ ἐκεῖ παίζοντα τέκνα τῶν μόνον ὅπως διορθώσωσι βόστρυχον, ταινίαν, ἢ τινὰ ξέωσιν τὸ ἄκρον τῆς ἐσθῆτος αὐτῶν· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅπως ἀνακαλέσωσιν εἰς τὸν νοῦν τοῦ παιδίου τὸ σπουδαιότατον πάντων. Εἶναι λοιπὸν ἀπορίας ἄξιον, μετὰ τοιαύτην ἀνατροφήν οἷαν περιεγράψαμεν, ὅτι ἡ Μάρθα, ἦν ἀνωτέρω ἀνεφέρομεν, ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ἐκ τῆς θρησκευτικῆς διδαχῆς τοῦ Monsieur l'Abbé μόνον ὅτι ὤφειλε νὰ εὔρη τὴν περίστασιν νὰ ὑπερτερήσῃ τὰς συμμαθητριάς αὐτῆς, ὅπως δυσαρεστήσῃ τὰς μητέρας αὐτῶν, ἢ ὅτι ἔπρεπε νὰ φοιτᾷ εἰς τὰ μαθήματα τοῦ κ. d' Hérisstal, μόνον διότι ἐκεῖ ἠδύνατο νὰ ἰδῇ τοὺς νεωτάτους συρμούς, καὶ νὰ εὔρη τοιαῦτα κωμικὰ πρόσωπα νὰ ἐμπαίζῃ;

Ὁ κ. Prévost-Paradol, εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «La France nouvelle» συγγραμμά του, βεβαίως ὅτι ἡ ἐκουσία ὑπαγωγή τῶν ἰδιαίτερων συμφερόντων πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον, (ἥτις ὑπαγωγή εἶναι ἡ βᾶσις παντὸς κοινωνικοῦ βίου), δύναται νὰ ἔχῃ τρεῖς πηγὰς — τὴν Θρησκείαν, τὸ Κἄθηκον, καὶ τὴν Τιμὴν. «Ἡ Θρησκεία, λέγει οὐ-

τος, εἶναι συγχρόνως ἡ ἀπλουστέρα καὶ ἡ ἀποτελεσματικώτερα ἐκ τῶν τριῶν, καὶ ὅταν ἡ ἐπιρροή αὐτῆς δὲν ὑποσκάπτεται ὑπὸ τῆς ἐπικρίσεως, οὐδὲν ἄλλο ἰσχυρώτερον ὄργανον ὑπάρχει ὅπως ἐπιτευχθῶσι παρ' ἀνθρώπων ζώντων ἐντῆ κοινωνία, πάντατὰ διάφορα εἶδη τῆς θυσίας, ἅτινα ἡ κοινὴ πάντων εὐδαιμονία ἀπαιτεῖ. Ἐν τούτοις ἡ ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐπιρροή τῆς θρησκείας τείνει σταθερῶς εἰς παρακμὴν ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως τῆς κρίσεως, τῆς διαδόσεως τῶν ἐπιστημῶν, καὶ τῶν διηνεκῶν κατ' αὐτῆς ἐπιθέσεων τῆς φιλοσοφίας. Ἡ θρησκεία ἀπόλλυσι πρῶτον τὴν ἀρωγὴν τῶν ἐκπαιδευομένων τὰ ξέων τῆς κοινωνίας· (1) οἰκλήποτε δὲ καὶ ἂν ἦναι ἡ ἐνέργεια τῆς ἀντιστάσεως αὐτῆς, μέλλομεν νὰ ἰδῶμεν τὴν στιγμήν καθ' ἣν ἡ διοικοῦσα μερίς τοῦ ἔθνους δὲν θὰ ἔχει πλέον ταύτην ὑπ' ὄψιν της, ἢ ἂν ἀποδίδῃ αὐτῇ σέβας ἐρριζωμένον ἐν τῇ ἔξει, δὲν θὰ παραδέχεται τοῦ λοιποῦ τὴν διδασκαλίαν της, οὔτε θὰ ὑφίσταται τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς. Ἡ μεταβολὴ αὕτη δὲν θὰ ἐμποδίσῃ τὸ πολιτικὸν σῶμα νὰ ὑφίσταται, ἀλλ' οὔτε καὶ θὰ ἀποκλείσῃ τὸ πνεῦμα τῆς εὐλαβείας καὶ αὐτοπροαιρέτου θυσίας. Τοῦ πρώτου τούτου προτειχίσματος τῆς πειθαρχίας καὶ τυφλῆς ὑπακοῆς καταστραφέντος, ἀναφαίνεται ἕτερον. Ἡ εὐγενὴς δηλαδὴ ἀντίληψις τοῦ καθήκοντος. Ἀλλὰ τὸ καθήκον, προὔποθέτον βαθμὸν τινὰ φιλοσοφικῆς ἐκπαιδεύσεως, οὐδεμίαν ἔχει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἵτινες ἐννοοῦσι μόνον τοὺς ἀπλοῦς κανόνας τῆς θρησκείας. Ἡ θρησκεία δεικνύει ἐπὶ τούτου τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς, διότι δὲν ἀπαιτεῖ προκαταρκτικὴν ἐκπαίδευσιν παρὰ τῶν ἀκρατῶν της, οὔτε ἀγῶνα διανοητικόν, οὔτε ἱκανότητα περὶ τὸ ἀναλύειν· αὕτη λέγει ἀπλῶς, Τοῦτο ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὅπως ὑπομένη τις ἐκουσίως τὴν ἀνισότητά της κοινωνικῆς θέσεως, τὰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας, τὴν πτωχείαν, ἵνα προφυλάξῃ τὴν κοινωνίαν ἀπὸ τῶν δεινῶν τῆς ἀναρχίας. . . . Ἐπειδὴ, ὅπως ἀψηφῆ τις

(1) Τὴν ἐνταῦθα ἐκφερομένην γνώμην περὶ θρησκείας, τοῦ κ. Prévost-Paradol δὲν συμμερίζομεθα — Τούναντιον φρονούντες ὅτι ἀληθῆς ἐπιστημονικὴ ἐκπαίδευσις δὲν ὑπάρχει ἄνευ ἠθικῆς ἀναπτύξεως, πρεσβεύομεν ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ ἠθικὴ ἀνάπτυξις εἶναι τελειότερα, κατὰ τοσοῦτον καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἰσθημα εἶναι τελειότερον καὶ μᾶλλον ἀνεπτυγμένον ἐν τῇ ἀτόμῳ. Ἀλλ' ὁ Κύριος Paradol λαλεῖ περὶ αὐτῆς σχετικῶς πρὸς τὴν τότε κατάστασιν τῆς κοινωνίας ἐν Γαλλίᾳ.

τὸν θάνατον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἵνα σώσῃ τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ ξένου ζυγοῦ, . . . ἀληθῶς, ταῦτα πάντα συνυπονοοῦσιν ἀγῶνα σκέψεως καὶ κρίσεως, καὶ διανοητικοῦ ἠρωϊσμοῦ μέχρι βαθμοῦ οὐτινος ἢ ἀνθρωπίνῃ φύσις εἶναι σπανίως ἱκανῆ, ἀνάγκη ἀναπόφευκτος τρίτου ἐλατηρίου, ὅπερ καλεῖται Τιμὴ καὶ τοῦτο εἶναι τὸ ἔσχατον καὶ ἰσχυρώτατον προπύργιον τῶν κοινοῦν, αἵτινες προσεγγίζουσι τὸ στάδιον τοῦ γήρατος, καὶ ἰδίᾳ τῆς Γαλλικῆς κοινωνίας.»

Παραλείποντες τὴν συζήτησιν ταύτης τῆς παραγράφου, προσθέτομεν μόνον ὅτι οἰκιδῆποτε σημειώσεις καὶ ἂν ἀπηγοῦντο πρὸς διόρθωσιν ἢ συμπλήρωσιν τοῦ θέματος περὶ οὗ λαλεῖ, οὐδεὶς ἐν τούτοις δύναται νὰ ἀρνηθῇ ὅτι τὸ συμπέρασμα αὐτοῦ εἶναι ὑπερβαλλόντως ἀληθές. Οἱ Γάλλοι εἶναι οἱ μᾶλλον εὐκοινωνῆτοι μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων ἔθνων, ἔχοντες τὰ πλεονεκτήματα, καὶ βεβαίως τὰ ἐλαττώματα, τὰ προσερχόμενα ἐκ τοῦ κλάδου τούτου τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μεγίστη αὐτῶν στοργὴ πρὸς τὴν ἐπιδοκιμασίαν (ἣτις εἶναι τὸ κατ' ἔξαιρσιν κοινωνικὸν προτέρημα) καθιστᾷ αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον περιποιητικούς καὶ καταλληλοτέρους πρὸς τὸ ἀρέσκειν, ἀλλὰ καὶ τούναντίον τὰ μέγιστα αἰσθανομένους τὴν ἔλλειψιν τῶν περιποιήσεων καὶ φιλοφρονήσεων ἐκ μέρους τῶν ἄλλων. Τούτου ἕνεκα ὁ ἐν Γαλλίᾳ παραδεδεγμένος κοινωνικὸς τύπος εἶναι ἐντελέστερος καὶ μᾶλλον ὑποχρεωτικὸς ἢ ὁ τύπος οἰουδῆποτε ἄλλου μέρους. Ἡ ἰδιοτροπία θεωρεῖται παρὰ τῷ λαῷ ἐπιπληκτικὸς ὅρος ὅταν ἀποδίδηται εἰς πρόσωπον. Γαλλίς καλῆς τάξεως παρεπονεῖτο συνεχῶς διότι ὁ μικρὸς υἱὸς τῆς δὲν ἦτον ὡς τὰ ἄλλα παιδιά· «*Mon Dieu, s'il pouvait être comme tout le monde!*» ἦτον ἡ συνήθης αὐτῆς ἔκφρασις. Ἐν Ἀγγλίᾳ, τούναντίον τὸ νὰ ἦναι τις ὅμοιος πρὸς ἄλλους δὲν θεωρεῖται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, λόγος δι' ὃν δύναται τις νὰ συγχαρῇ τὸν ἄλλον. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ νόμος τῶν ἐθίμων εἶναι ἀπρόσβλητος. «*Telle chose ne se fait pas*» εἶναι ἀπόφασις μὴ ὑποκειμένη εἰς οὐδεμίαν ἔφεσιν, καὶ ἡ ἰσχυροτέρα ἔκφρασις πρὸς δήλωσιν ἀμετακλήτου ἀπαγορεύσεως. Τὰ παραγγέλματα τῆς θρησκείας δυνατὸν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς συζήτησιν ἢ ἀφηρημένη γνώσις τοῦ καθήκοντος δὲν ἔχει ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης· ἀλλὰ τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς (τούτέστι μεθερμηνευόμενον, τὸ αἶσθημα τῆς ὀφειλομένης ἡμῖν ὑπολήψεως, τὸ αἶσθημα τῆς ἐκτιμήσεως τῶν συμπολιτῶν καὶ ἐπιστηθίων φίλων

ἡμῶν) διαμένει, ὡς ὁ κ. Prévost Paradol λέγει, τὸ προπύργιον τῆς κοινωνίας, ὅπερ παρέχει μεγίστην πεποίθησιν καὶ ἐλπίδα.

Δύω συνέπειαι ἐξάγονται ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης καταστάσεως. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ μεγίστη σπουδαιότης ἢ μέλλουσα νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, δηλ. εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐνδείξεις. Ἐνῶ αἱ ἀμοιβαὶ αἱ παρὰ τῆς θρησκείας ὑπισχνούμεναι ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἀγνότητος τῶν προθέσεων ἡμῶν, ἐνῶ ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος ἀρύεται πᾶσαν αὐτῆς τὴν δύναμιν ἀπὸ τῆς καθαρᾶς συνειδήσεως, ἡ περὶ τιμῆς ἐκτίμησις, καὶ κατὰ μέγα μέρος, ἡ ἐσωτερικὴ εὐχαρίστησις ἦν ἀρυσόμεθα ἐξ αὐτῆς, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, ἣτις κοινὴ γνώμη δύναται μόνον νὰ βρασιθῇ ἐπὶ τῆς συμπεριφορᾶς ἡμῶν εἴτε ἐπὶ τῆς φαινομένης ἡμῶν ἀγωγῆς. Ἡ κοινωνία οὔτε καιρὸν ἔχει οὔτε εὐκολίαν νὰ ἐξετάσῃ ἐπισταμένως τὰς λεπτότητας τοῦ χαρακτῆρος· ἡ κατ' ἐκτίμησιν κρίσις αὐτῆς πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ στηριζέται ἐπὶ ὀλίγων φανερῶν γεγονότων· ἂν δὲ τὸ ἄτομον δυνηθῇ νὰ ἀνταποκριθῇ κατὰ τρόπον ἱκανοποιούντα τὰς προσδοκίας τὰς ἀφορώσας ταῦτα, ὁ τίτλος τοῦ σεβασμοῦ ἀποδίδεται αὐτῷ ἄνευ περαιτέρω δυσκολίας. Ἐντεῦθεν ἔπεται ὅτι εἰς χώραν ἐν ἣ ὁ πρὸς τὸ δημόσιον φρόνημα σεβασμὸς κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα θέλουσι τείνειν νὰ ἐπικρατήσωσι πρὸ παντὸς ἄλλου. Ἡ δευτέρα συνέπεια εἶναι ὅτι, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ καθ' ὃν ἡ προσοχὴ τοῦ ἔθνους ἔλκεται ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐνδείξεων (externals), ὁ ἀνεγνωρισμένος κοινωνικὸς τύπος τοῦ ἐνδέεσθαι, τοῦ φέρεσθαι, καὶ οὕτω καθεξῆς, θὰ καταστῇ οὐ μόνον ὑποχρεωτικὸς, ἀλλὰ θὰ τελειοποιηθῇ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ κατὰ τὰς μικροτέρας λεπτότητας, ἕως οὗ ἢ ἐλαχίστη ἀπ' αὐτοῦ διαφορὰ νὰ δύναται νὰ προσβάλλῃ τὴν ὄρασιν καὶ νὰ προκαλῇ τὴν ἐπίκρισιν. Τούτου ἕνεκα μετὰ καταπληκτικῆς ἀλλεπαλληλίας ἢ προσοχῆ τοῦ Γάλλου ἐπηρεάζεται ὑπὸ τοῦ αἰσθηματικὸς τοῦ γελοίου· τρόμος δὲ κατέχει αὐτὸν μήπως παράξῃ τὸ αἶσθημα τοῦτο παρὰ τοῖς ἄλλοις. Ὁ Stendhal (Γάλλος συγγραφεὺς, ὅστις εἶναι ἀδυσώπητος εἰς τὰς ἀδυναμίας τῶν συμπολιτῶν του) λέγει ὅτι δύναται νὰ φαντασθῇ Γάλλον πίπτοντα ἀπὸ παράθρονον τετάρτου πατώματος, καὶ ἀνησυχούντα μόνον μήπως κατὰ τὸ τέλος τῆς πτώσεως τὸ σῶμα αὐτοῦ λάβῃ γελοῖον τινα θέσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἀπόδειξις τῆς ἰσχύος τοῦ φόβου τοῦ γελοίου ἐν Γαλλίᾳ εἶναι ὅτι οἱ σύζυγοι τῶν τὴν συζυγικὴν πίστιν παραβιάζουσῶν

γυναικῶν, ἐθεωρήθησαν πολλάκις ἀγελοῖοις, ἀναμφιβόλως διὰ τὴν ἐνστικτικὸν κοινὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ἐπίθετον τοῦτο θὰ συντελέσῃ περισσότερον παντὸς ἄλλου μέσου πρὸς τιμωρίαν καὶ περιστολὴν τῆς μοιχείας. Ὅταν ὁ σύζυγος καταστῇ ἐν Γαλλίᾳ γελοῖος, μόνον ἐκλογὴν ἔχει, ὅπως ἐξαλείψῃ τὸ ἐπίθετον ἀγελοῖος ἀπὸ τοῦ ἀτόμου του, τὴν διὰ μονομαχίας ἱκανοποιήσιν τῆς ὑπολήψεώς του.

Ἡναγκάσθημεν γὰρ κάμωμεν τὴν παρέκβασιν ταύτην, ἀναγκαίαν πρὸς περιγραφὴν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων δι' ὧν ἀνατρέφεται ἡ Γαλλίς. Ἀναλάβωμεν ἤδη τὴν διήγησιν τῆς νέας ἡρώιδος, τῆς ὁποίας τὴν εἰμαρμένην ἀπεφασίσαμεν νὰ παρακολουθήσωμεν. Εἶδομεν ὅτι ἡ πρώτη αὐτῆς ἀνατροφὴ εἶναι τοιαύτη ὥστε νὰ διεγείρῃ ἐν αὐτῇ τὴν κενοδοξίαν, τὴν πρὸς τὸ ἐνδύεσθαι καλαισθησίαν, καὶ τὸ πρὸς τὴν εὐπρέπειαν καὶ τὴν κοινὴν γνώμην σέβας· βεβαίως εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἡ ἀνατροφή αὕτη θὰ ἀναπτύξῃ ἐν αὐτῇ οἰονδήποτε πνευματικὸν ἐνδιαφέρον, καὶ εὐγενῆ φιλοδοξίαν δυναμένην νὰ καταστῇ τὸ στήριγμα καὶ ἡ παρηγορία αὐτῆς κατὰ τὸν βίον, σεβαστόν τι αἶσθημα, ἢ εὐσυνείδητόν τινα ὑψηλὴν ἀρχήν. Θέλει ἀφήσῃ αὐτὴν τὰ μέγιστα ἀμαθῆ, καὶ τὰ μέγιστα καλλιεργημένην, κομψὴν καὶ ἔμπειρον εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν εὐπρέπειαν καὶ ἐθιμοταξίαν, καὶ πλήρη καλαισθησίας, ἀλλ' ἀνίκανον νὰ κάμῃ χρῆσιν σοβαροῦ βιβλίου ἢ νὰ ἐνασχοληθῇ σπουδαίως ἐπὶ ἀντικειμένου τινός, εἴτε ν' ἀκολουθήσῃ σειρὰν συλλογισμῶν· ἀλλ' ἐν τούτοις ὑπερβαλλόντως κατάλληλον νὰ μάθῃ διὰ τῆς συναναστροφῆς, νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸ ὕφος καὶ τὰ φρονήματα τοῦ κοινωνικοῦ κύκλου ἐν ᾧ κινεῖται, ζωηρὰν εἰς τὸ νὰ συλλέξῃ τὰς θρυλουμένας εἰδήσεις ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων, καὶ νὰ ἀναπαραστήσῃ αὐτὰς παρουσιασθεῖσης εὐκαιρίας, μετὰ χαρίεντος φωνῆς καὶ ἀδιστακτοῦ τόνου αὐτοπεποιθήσεως. Ἄς ἀκούσωμεν τὸν κ. Graindorge λαλοῦντα περὶ αὐτῶν ἐν νέου.

Ἄφαιρέσατε τὸν κεφαλόδεσμον, τὸν κόσμον τῶν ἐνδυμάτων, τὰ ἐξωτερικὰ περικοσμήματα, καὶ ρίψατε βλέμμα εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τὸ ἐσωτερικόν ὃν ἐνταῦθα εἶναι μικρὸς τις οὐσσάρος, ὀξύνοος, πλήρης περισκεφῆς, ἐν ᾧ τὸ αἶσθημα τοῦ σεβασμοῦ εἶναι μηδὲν, καὶ ὅστις λογίζεται ἑαυτὸν ἴσον πρὸς ὅ,τι ὑπάρχει κάλλιστον. Πληρῶνομεν ἰδιαίτερους καθηγητὰς ὅπως διδάξωσι κατ' οἶκον τὰς κόρας ἡμῶν τὴν συστολήν· αὗται λαμβάνουσι μόνον τὴν προσωπίδα ταύτης, προσωπίδα ἣν ἀποσπῶσι τρεῖς μῆνας μετὰ τὸν γάμον καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγ-

γὴν αὐτῶν εἰς τὰς συναναστροφάς. Αἱ ἰδέαι αὐτῶν ἐκφέρονται λίαν ὀρμητικῶς, λίαν ζωηρῶς· ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἢ θέλησις σχηματίζεται, καὶ ἡ ἐκτέλεσις προβαίνει. Ἐν Γερμανίᾳ ἡ γυνὴ φαίνεται διαφέρουσα τοῦ ἀνδρός· ἐν Γαλλίᾳ οὐδόλως· αὕτη εἶνε ἀνὴρ λεπτοτέρως οὐσίας· εἶναι πεπροικισμένη μὲν νεῦρα μεγαλειτέρας ἐρεθιστικότητος, ἀλλὰ κατέχεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν στρατιωτικῶν ἐνστικτικῶν, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πρὸς ἡδονὴν ἔρωτος, ὑπὸ τῆς αὐτῆς δίψης πρὸς τὰ ἰσχυρὰ συναισθήματα. Αὕτη θέλει εἶσθαι ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ ἀνδρός ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, ὁ ἴσος αὐτοῦ πάντοτε, ὁ κύριος αὐτοῦ ἂν δυνηθῇ. Τὸ βαθύ αἶσθημα τοῦ ὑψηλοῦ, καὶ ἡ φυσικὴ ἐκείνη ἀπλότης ἢ παράγουσα τὴν ἐκουσίαν ὑποταγὴν, ἐλλείπουσι παρ' αὐταῖς, διότι εἶναι ἀνίκανοι νὰ δεχθῶσι διαταγὰς ἢ νὰ ἀναγνωρίσωσιν ἀνώτερον.

«Παρατηρήσατε νῦν πῶς ἡ νεωτέρα ἀνατροφή ἐπιβεβαίωσεν τὸν ἐπιτακτικὸν καὶ ἰδιόρρυθμον τοῦτον χαρακτῆρα. Ὁ πατήρ καὶ ἡ μήτηρ συνῆψαν ἐμπορικὸν γάμον, τούτέστι ψυχρὸν καὶ ἀνευ αἰσθήματος συνεικέσιον, καὶ αἱ τραχύτητες τῶν δύο χαρακτήρων συνεκρούσθησαν κατ' ἀλλήλων χωρὶς νὰ διαλυθῶσι· κατ' ἀρχὰς ἐβασάνισαν ἀλλήλους, καὶ ἠνέχθησαν ἀλλήλους μετὰ ταῦτα διὰ τῆς αὐταπαρνήσεως καὶ τῆς ἰσχύος τῆς ἕξεως. Κατόπιν ἤλθον τὰ τέκνα—μικρὰ κόρη—καὶ ἡ ἀπεριόριστος δίψα τῆς λατρείας, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον περιωρισμένη, κατεπλημύρησε τὰ στήθη αὐτῶν.

Ἡ κόρη αὕτη ἔχει τὰς παρειὰς ῥοδιναῖς καὶ ὠραίας τὴν κόμην· εἶναι ὄνειρον χάριτος καὶ ἰδανικῆ ὠραιότητος, ἐγκλειούσα ἐν ἑαυτῇ πᾶσαν τὴν θερμῶς καὶ ἀγνώως ὄνειροποληθεῖσαν ποίησιν ὑπὸ τῶν εὐαισθητικῶν νέων· τὸ ἰδανικὸν αἶσθημα τοῦ ὠραίου, τὸ τῆς χάριτος καὶ τῆς ποιήσεως διεγείρονται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ πατρὸς, καὶ τὴν φορὰν ταύτην οὐδὲν ἄλλοιοι ἢ διαφθεῖρει τοὺς ῥεμβασμούς του. Αὕτη δεῖται μόνον ἀληθοῦς εὐδαιμονίας ἵνα μὴ καταστῇ ἀχάριστος πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ μέλλοντι· ὁποῖαν ἐπιθυμίαν αὐτῆς ἠδύνατο νὰ τῇ ἀποποιηθῇ, καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἀρέσκη; Οὐδὲν ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῆς ὁ πατήρ της, ἀλλ' ἐκπληροῖ ἀμέσως, εἰς ἀντάλλαγμα, πάσας τὰς ἐπιθυμίας αὐτῆς. Αὕτη θεωρεῖται ὡς νέος πῦλος, ἀφειμένος ἐλευθερὸς ἐντὸς λειμῶνος. «Φάγε, ἀγαπητὸν ὄν, φάγε· πόσον εὐγενὲς καὶ ἀξιολάτρευτον εἶσαι διότι αἰσθάνεσαι τοσαύτην πείναν!» Αἱ ἀνοησῖαι αὐτῆς προκαλοῦσι τὴν ἰλαρότητα, καὶ τὸ ἄχαρι τῶν τρόπων της θεωρεῖται ὡς σπανία χάρις· ὑπάρχει τί ὠραιότερον, πῶλου

λακτίζοντος; Καθόσον προχωρεῖ ἡ ἡλικία τῆς διέρχεται τοὺς φράκτας δι' ἀλμάτων, εἰσέρχεται ἐντὸς τῶν ἰγρῶν, καὶ σύρει τρέχουσα ὀπισθεν αὐτῆς τὸν γηραιὸν καὶ κεκμηκότα πατέρα τῆς. «Ὁ Παπάκης καὶ ἐγὼ, λέγει μία τῶν εὐθύμων τούτων νεανίδων, ὁ πατήρ μου καὶ ἐγὼ ποιοῦμεν ἀκριβῶς ὅ,τι μοὶ ἀρέσκει».

Ὁ ἀ ἦτον ἐν τούτοις μεγίστη πλάνη νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι ἡ μεγάλη ἐλευθερία, τῆς ὁποίας ἀπολαύει ἡ Γαλλίς κόρη, εἶναι ὁμοία κατὰ τὸ εἶδος πρὸς τὴν φυσικὴν ἐλευθερίαν ἧς ἀπολαύουσιν αἱ Ἀγγλίδες ἢ αἱ Ἀμερικανίδες. Ἡ Γαλλίς κόρη πρὸ τοῦ γάμου αὐτῆς διατελεῖ ὑπὸ διηνεκῆ ἐπιτήρησιν· τὴν ἐπιτηροῦσιν δὲ οὕτως ὡς ἐν πάντες ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι τὴν στιγμὴν καθ' ἣν θὰ ἀφίετο ἐλευθέρᾳ ἤθελε βεβαίως διαπραξέει κακόν. Νέοι καὶ γέροντες ἐπιτρέπεται νὰ λαλῶσι πρὸς αὐτὴν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν συγγενῶν τῆς. Γενικῶς εἰπεῖν αὕτη ἔρχεται εἰς τὰς συναναστροφὰς ὑπὸ περιορισμὸν τινα. Οὕτω π. χ. δυνατόν νὰ ἐπιτραπῆ αὐτῇ νὰ χορεύσῃ, ἀλλ' οὐχὶ νὰ συνδιαλέγηται μετὰ τοῦ συγχορευτοῦ τῆς.

Τὰ πρὸς ἀνάγνωσιν διδόμενα αὕτῃ βιβλία, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χαρακτῆρος θρησκευτικοῦ, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν· οὐδὲν δρᾶμα θεωρεῖται ἀρκούντως ἠθικὸν δι' αὐτὴν. Αὕτη εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἰδιαίτερου σεβασμοῦ, δίκην Ῥωμαίας Ἑστιάδος· καὶ οἱ ἄνδρες οἵτινες δύναται νὰ συνδιαλέγονται ἐρωτικῶς μετ' αὐτῆς ἀφοῦ συζευχθῆ, φέρονται μετὰ μεγίστου σεβασμοῦ ἐνώπιον τῆς παρθένου ὡς εἰ ἴσταντο εἰς ἱερὸν τόπον, καὶ θὰ ἠσχύνοντο προφέροντες λέξιν τινα τὴν ὁποίαν ἀνεὰ κόρη δὲν εἶναι πρέπον νὰ ἀκούσῃ. Γνωρίζομεν καλῶς ὅτι ἡ περιγραφή αὕτη θὰ ἦτον εἰ γενικώτερον ἀληθῆς πρὸ πεντηκονταετίας ἢ ἐν τοῖς νῦν χρόνοις· ὅτι αἱ νεάνιδες τῆς σημερινῆς ἐποχῆς ἐχειραφετήθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦτον· ἐν Γαλλίᾳ, ὅπως καὶ ἀλλαχῶ, ὁ τύπος τῆς «σταθερᾶς κόρης», τοῦτέστι τῆς ἐντελῶς γινωσκούσης κόρης τὰ τοῦ γάμου δι' αὐτὴν ἐπακόλουθα καὶ ἦτις, εἴτε ὑποβάλλεται μὲν εἰς τὴν θέλησιν τῶν γονέων αὐτῆς χάριν τῆς ἀποκαταστάσεώς τῆς, πράττει δὲ κατὰ βούλησιν μετὰ τὸν γάμον, εἴτε περιμένει ἡσύχως τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς ὅπως δυνηθῆ τότε νὰ κάμῃ τὴν ἐκλογὴν τοῦ συζύγου τῆς καὶ ἀνευ τῆς συναινεσεως τῶν γονέων τῆς, ἤρχισε νὰ διαδίδηται· ἀλλ' ὅσον καὶ ἀν ἐγένοντο πολυάριθμοι αἱ ἐξαιρέσεις αὗται, ὁ τύπος τῆς ἐν μοκαστηρίῳ περιωρι-

σθείσης πρὸς ἐκπαίδευσιν παρθένου, χαίρει σχεδὸν εἰσέτι τὴν εὐνοίαν τοῦ δημοσίου, καὶ εἶναι πιθανῶς ὁ καλεῖτερος πρὸς συνοικέσιον παντὸς ἄλλου. Ἡ συνήθης ἔκφρασις Γαλλίδος μητρὸς πρὸς τὸν μέλλοντα γαμβρὸν αὐτῆς ἐναδρυνομένης διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῆς κόρης τῆς, εἶναι εἰσέτι κιδου ἢ κόρη μου· εἶναι εἰκοσαετῆς τὴν ἡλικίαν, ἀλλ' οὐδέποτε, ἔστω καὶ ἐπὶ πέντε λεπτά, ἐν καιρῷ ἡμέρας ἢ νυκτὸς ἔστερήθη τῆς ἐπιτηρήσεώς μου». Ἀληθῶς πολύτιμος ἐγγύησις διὰ μέλλουσαν κληρὴν διαγωγὴν! Ὁ περιορισμὸς καὶ ἡ διηνεκῆς ἐπιτήρησις τῶν παρθένων ἔπρεπε νὰ σκοπῆ μᾶλλον τὴν διατήρησιν τῆς ἀγνότητος αὐτῶν. Ἴνα δὲ γίνωμεν καταληπτοὶ δίδωμεν ἐνταῦθα τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἀληθοῦς ἀγνότητος κατὰ τοὺς Ἀγγλοὺς συγγραφεῖς. «Ἡ ἠθικὴ ἀγνότης, λέγουσιν οὗτοι, ἐγείρει μόνον τὸν σεβασμὸν τῶν ἄλλων οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἐνθουσιώδη αὐτῶν λατρείαν· ἡ ἠθικὴ ἀγνότης δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐν τε τῇ ἐγγάμῳ καὶ τῇ παρθένῳ, ἀλλ' εἶναι κατὰ πολὺ σπουδαιότερα εἰς τὴν πρῶτην ἢ εἰς τὴν τελευταίαν». Αὐτὸ τοῦτο καὶ ὁ Balzac λέγει εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Φυσιολογία τοῦ γάμου» σύγγραμμα αὐτοῦ, διὰ τῶν ἐξῆς λέξεων. «Ἀπωλεσθῆτω ἡ ἀρετὴ δέκα παρθένων μᾶλλον ἢ ἡ ἱερὰ ἀγνότης συζύγου καὶ μητρὸς! Νέα κόρη ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐξαπατήσαντος αὐτὴν ἔραστοῦ, δύναται νὰ ἦ εἰσέτι ἀξία τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς συμπαθείας ἡμῶν· ὁ ἀπατεὼν παρεβίασε τοὺς ὄρκους, κατεχράσθη τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς νέας κόρης· τὸ δυστυχὲς θῦμα εἶναι εἰσέτι ἀθῶον· τοῦτο δύναται εἰσέτι νὰ γίνῃ πιστὴ σύζυγος, ἐρῶσα μήτηρ· ἀν δὲ τὸ παρελθὸν αὐτῆς ἐπισκιάζεται ὑπὸ νεφῶν, τοῦλάχιστον τὸ μέλλον αὐτῆς δύναται νὰ ἦ λαμπρὸν καὶ ἀγνόν. Ἀλλὰ ποῖον, ἀφ' ἑτέρου, εἶναι τὸ μέλλον ἀπίστου συζύγου; Ὅσον παραδειγματικὴ καὶ ἀν ἦ ἢ μετὰ ταῦτα διαγωγὴ αὐτῆς, οἱ καρποὶ τῶν παραπτωμάτων τῆς διατελοῦσιν ἀνεξάλειπτοι».

3. Μεταβαίνοντες ἤδη ἀπὸ τοῦ σοβαροῦ εἰς τὸ γελοῖον, δεῦτε ἐξετάσωμεν ὁποῖαν ἔλαβεν ἀποκατάστασιν τὸ νέον πλάσμα, ὅπερ ἦτο τὸ ἀντικείμενον τοσοῦτον διαρκοῦς ἐπιτηρήσεως, παρὰ τῶν γονέων τοῦ. Χάριν τίνος περιωρίσθη ἡ ἐλευθερία αὐτῆς, κατεσχῆ ὁ θερμὸς αὐτῆς ζῆλος ὅπως ἴδη καὶ διδαχθῆ; χάριν συζύγου τῆς ἐκλογῆς τῆς, ἀνθρώπου προωρισμένου νὰ ἦ ὁ ὁδηγὸς αὐτῆς ἐν τῇ πείρᾳ ταύτῃ τοῦ βίου, ἢν οἱ γονεῖς τῆς ἔκριναν πρέπον νὰ ἐμποδίσωσιν αὐτὴν νὰ λάβῃ; Οὐδαμῶς· χάριν ξένου! χάριν ἀγνώστου αὐτῆς! Ὅταν

ὁ καιρὸς τῆς ἐκ τῆς μονῆς αὐτῆς ἐξόδου ἔλθῃ, οἱ συγγενεῖς θέλουσι προσπαθῆσαι νὰ εὕρωσι κατάλληλον συνοικέσιον ὑπὲρ αὐτῆς, τοὔτεστι, συνοικέσιον ἐν ᾧ ἢ τε περιουσίᾳ καὶ κοινωνικῇ θέσει ἀμφοτέρων τῶν μερῶν λογίζεται ἰσοδυναμοῦσα. Ἔστιν ὅτε ὁ σύζυγος εὐρίσκειται ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν ὑπαρχουσῶν σχέσεων· ἄλλοτε δὲ ἀνάγκη νὰ ζητήσωσιν αὐτὸν ἐκτὸς αὐτοῦ. Ὁ κλῆρος, διὰ τῶν ἀναριθμητῶν αὐτοῦ σχέσεων ἐν τῇ κοινωνίᾳ, εἶναι ἀνεκτίμητος βοηθὸς εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην· ἡ περίστασις δ' αὕτη συντελεῖ οὐχὶ μικρὸν εἰς τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ. Καὶ οἱ συμβολαιογράφοι δὲ ἐπίσης εἶναι πολλάκις ὠφελίμοι μεσίται.

Ἄς ἀκούσωμεν τὸν Κύριον Graindorge λαλοῦντα περὶ τούτου.

«Ὁ νεαρὸς ἰδιοκτῆτης τῆς οἰκίας ἐν ἣ κατώκουν», λέγει οὗτος, ἀπέγραψε πληρεξούσιον δικηγορικόν, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου του, ὅστις ἐμπνευσθεὶς αἴφνης ὑπὸ ἰδέας παραδόξου, ἀτενίζει πρὸς αὐτὸν, καὶ βλέπει ὅτι δὲν εἶναι εἰσέτι φαλακρὸς, ἀριθμεῖ κατὰ νοῦν τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων του, καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν, «Parbleu, mon cher Monsieur, ἤλθατε ἐνταῦθα ἐν λίαν καταλλήλῳ χρόνῳ. Τί φρονεῖτε περὶ νέας μόλις εἰκοσαετοῦς, ὠραίας, ξανθῆς, καλῆς κράσεως, καλῆς οἰκογενείας, ἐχούσης κτήματα εἰς γαίαις, 200,000 φράγκων εἰς μετρητά, καὶ 300,000 φράγκων ἐκ προσδοκωμένης κληρονομίας, ἴσως πλείονα, καὶ ἔπαυλιν κειμένην εἰς θέσιν ἐφ' ἧς πρόκειται νὰ διέλθῃ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ; Ὁ γάμος ἔλαβε χώραν. Ὁ γέρων φίλος μου B. ἐπεσκέφθη πρὸ ἡμερῶν ἐξαδέλφην του ἐλθοῦσαν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν εἰς Παρισίους δι' ὑποθέσεις της. Ὁ κ. B. εἶναι τὰ μέγιστα φιλόφρων, καὶ ἡ ἐξαδέλφη του πληροφορεῖται ὅτι ἡ θυγάτηρ του εἶναι ἐν ὥρᾳ γάμου· ἀμέσως προτείνει αὐτῷ ὡς γαμβρὸν νέον τινὰ εἰσαγγελέα ἐν τῇ ἐπαρχιακῇ πόλει ἐν ἣ κατοικεῖ, νέον ἱκανώτατον εἰς τὸ εἶδος του, λέγει αὕτη, ὅστις μεταξὺ δώδεκα δικῶν τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων καθ' ἃς ἠγόρευσε, τὸ παρελθὸν ἔτος, κατάρθρωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν καταδίκην καὶ τῶν δώδεκα, ὧν τρεῖς κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον· διὸ τὸ προσεχὲς ἔτος πρόκειται νὰ λάβῃ τὸ παράσημον τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Ὁ γάμος ἔλαβε χώραν».

Ἦδη διέλθωμεν διὰ βραχείων τὰ μετὰ τὴν πρότασιν καὶ πρὸ τοῦ γάμου συνήθως συμβαίνοντα. Ὅταν ὁ μελλονύμφος ἐκφράσῃ τὴν συγκαταθέσιν αὐτοῦ ὅπως ἀνταλλάξῃ τὴν εὐδαίμονα αὐτοῦ ἐλευθε

ρίαν ἀντὶ τοιαύτης καὶ τοιαύτης προικὸς κλπ., αἶρεται ὁ πέπλος ἀρκούντως ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐμφάνισιν πρὸς τὴν νέαν. Ἡ περίστασις αὕτη εἶναι πάντοτε δύσκολος, καθότι, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ συνέντευξις ἀπέβαινε δυσάρεστος, ἐκάτερον τῶν μερῶν πρέπει νὰ δύναται νὰ ἀποσυρθῇ ἄνευ προσβολῆς τῆς φιλοτιμίας τοῦ ἐτέρου. Συνέντευξις ἄρα εἰς θύραν ἐκκλησίας δὲν θεωρεῖται ἀπρόσφορος περίστασις. Ἀληθῶς νέα ἐξερχομένη τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως τῶν θρησκευτικῶν αὐτῆς καθηκόντων, μετὰ τῆς ψυχικῆς ἐκείνης γαλήνης ἧτις εἶναι τὸ σημεῖον ἡσύχου συνειδήσεως, θὰ προξενήσῃ ἐν γένει καλὴν ἐντύπωσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῶν τελευταίων μυθιστορημάτων τοῦ Octave Feuillet ὑπὸ τὸν τίτλον «Un Mariage dans le Monde», περιγράφει ἐν ἐκτάσει τὰ τῶν συνεντεύξεων τούτων, ἀναφέρομεν χωρία τινὰ ἐξ αὐτοῦ ὅπως δεῖξωμεν καταφανέστερον τὰ πρὸς τοῦτο Γαλλικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Ἐν τῷ μυθιστορηματι τούτῳ ὁ ἥρωας εἶναι ὁ κ. M. de Rias, ὅστις εἰσάγεται εἰς τὴν οἰκίαν τῆς κ. Fitz Gerald ἐχούσης θυγατέρα πρὸς γάμον, ὑπὸ τῆς φίλης του κ. de la Veyle. Ἡ κ. Fitz Gerald, ἧτις εἶχε πληροφορηθεῖ περὶ τῶν εὐμενῶν προθέσεων αὐτοῦ, ἐπιθυμεῖ νὰ διευθετήσῃ τὴν ἔλευσίν του οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἐγείρῃ ὑπεψίαν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς κόρης της. Κατὰ συνέπειαν μικρά τις κωμωδία ἐπαίχθη ὑπὸ τῶν δύο κυριῶν. Ἡ κ. de la Veyle ποσκληθεῖσα εἰς τὴν ἐξοχικὴν οἰκίαν τῆς κ. Fitz Gerald, ἀρνεῖται νὰ πορευθῇ πρὸς αὐτὴν ὅτι ὁ ἀναδεκτὸς αὐτῆς κ. Lionel de Rias, ἤλθε πρὸς ἐπίσκεψίν της· τέλος μετὰ μικρὰν ἀλληλογραφίαν, ἡ κ. de la Veyle δέχεται καὶ ἀναγγέλλει ὅτι αὕτη μὲν θὰ πορευθῇ πρὸς ἐπίσκεψίν της τὴν 3 M. M. ὁ δὲ κ. Rias, τὴν ἕκτην, ἔφιππος. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται δίδονται πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τὴν δεσποινίδα Μαρίαν, ὑπὸ τῆς ἐπιदेξίας αὐτῆς μητρὸς, ἧτις κολακεύεται ὅτι αἱ προφυλάξεις της ἔσονταὶ καθ' ὀλοκληρίαν ἐπιτυχεῖς. Ἄς ἀναγνώσωμεν τὰ σχετικὰ πρὸς τοῦτο χωρία τοῦ συγγραφέως τοῦ «Ἡμερολογίου ἀπόρου νέου».

«Τὴν πέμπτην ὥραν M. M. ἐφαίνετο περιπατοῦσα νέα κόρη μόνη ἐντὸς τοῦ μέρους τοῦ ἄλλου τοῦ κειμένου παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀγούσαν ἀπὸ Melun εἰς Fontainebleau. Κατὰ διαλείμματα ἔτεινε προσεκτικὸν οὖς πρὸς πάντα ἀπομεμακρυσμένον ἤχον, καὶ προέκυπτεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ὅπως ῥίψῃ ἐπ' αὐτῆς λαθραῖον βλέμμα, καὶ πάλιν ἀνελάμβανε τὸ ἔρρυθμον αὐτῆς καὶ ἐλαφρὸν βῆμα, ὡς γυνὴ ἐτοι-

μαζομένη ν' ἀπέλθῃ εἰς χορὸν ἢ ἄλλην εὐχάριστον διασκεδάσιν».

«Αἴφνης ἐνῶ παρετήρει πρὸς τὴν ὁδὸν λαθραίως, ἔσπευσε νὰ ὀπισθοχωρήσῃ μετὰ ταχύτητος, ψιθυρίζουσα λέξεις τινὰς ἐντὸς τῶν χειλέων της, ἐλαφρῶς κινουμένων ὑπὸ ἀρχίζοντος μειδιάματος. Ὁ θόρυβος τῶν ποδῶν ἐλαφροῦ ἵππου φέροντος εὐγενῆ ἵππεά, ἠκούσθη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ. Ἡ νέα κόρη, μειδιῶσα εἰσέτι, ἐκρύβη ὀπισθεν πυκνοῦ φυλλώματος πρὸς κατασκοπεῖαν. Ὁ ἵππεὺς διέβη. Μετὰ τοσοῦτου δὲ ἐνδιαφέροντος ἠτένιζεν αὐτὸν, ὥστε ἐκράτησε τὴν ἀναπνοήν της. Ὁ Κύριος Rias ἐφάνη εἰς αὐτὴν τότε καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν κομψότητα, τὴν ἀρρενωπὴν αὐτοῦ χάριν, τὰ ὑπερήφανα καὶ λεπτὰ αὐτοῦ χαρακτηριστικὰ, ὀλίγον ὠχρὸς ἕνεκα συγχινήσεως.

«Μόλις δ' ἐγένετο ἀφαντος, αὐτὴ ἐξέβαλε μακρὸν στεναγμὸν, καὶ ἐθλίψε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς παλλούσης καρδίας της. Αὐτὴ προσήλωσε πρὸς στιγμὴν ρεμβάζουσα, τοὺς λαμπροὺς αὐτῆς κυανοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ εἶπε μετὰ φωνῆς μόλις ἀκουσμένης. «Ὁ σύζυγός μου!» Μόλις εἰποῦσα τοῦτο, τὸ αἷμα ἔρρευσε εἰς τὰς παρειάς της, καὶ καλύψασα τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν, ἔμεινε ἀκίνητος ἐπὶ τινὰ λεπτά. Εἶτα δὲ ἀναλαβοῦσα τὴν πορεῖν της διηυθύνθη πρὸς τὴν ἔπαυλιν.

«Ἀνεμένετο ἐκεῖ μετὰ μεγίστης ἀνυπομονησίας, διότι ὁ Κύριος de Rias εἶχε σχεδὸν εἰσέλθει εἰς τὴν αὐλὴν πρὸς μεγάλην δυσἀρέσκειαν τῆς γηραιᾶς Μαρκησίας.

«Ἄλλὰ ποῦ λοιπὸν εἶναι ἡ Μαρία; εἶπεν αὐτὴ εἰς τὴν Κυρίαν Fitzgerald, ἥτις ἦτο πλησίον της. «Ὁ Lionel εἶναι ὠραιότατος ἐπὶ τοῦ ἵππου». Διῶρθωσα τὰ πράγματα οὕτως ὥστε νὰ τὸν ἴδῃ κατὰ πρῶτον ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ του, καὶ τοῦτο διότι αἱ πρῶται ἐντυπώσεις ἔχουσι μεγίστην σπουδαιότητα. . . Ἴδού ἔρχεται κατ' εὐθείαν πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸ μικρὸν ὠραῖον τοῦτο πλάσμα νὰ μὴ ἦναι ἐνταῦθα! Εἶναι ἀληθῆς ἀποτυχία!

«Ἀγαπητὴ μοι Μαρκησία, εἶπεν ἡ Κυρία Fitzgerald, γνωρίζετε ὅτι ἡ κυριωτέρα ἡμῶν ἐπιθυμία, πρὸ παντὸς ἄλλου, ἦτον ἵνα ἡ Μαρία οὐδεμίαν περὶ τούτου λάβῃ ὑπόνοιαν. Ἄλλως τε ὁ ἀναδεκτός σας μοι φαίνεται ὠραῖος, εἴτε ἐφιππος διατελεῖ εἴτε πεζός· κατὰ συνέπειαν οὐδένα ἔχομεν λόγον νὰ παραπονώμεθα.

«Ὅταν ἡ δεσποινὶς Μαρία ἐνεφανίσθη βραδύτερον εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ὑποδοχῆς, ὀλίγα λεπτὰ πρὸ τοῦ γεύματος, εὔρε τὸν

Κύριον de Rias καθήμενον μετὰ τῶν γονέων της. Ὀνέος τότε ἔσπευσε νὰ κάμῃ πρὸς αὐτὴν βαθεῖαν ὑπόκλισιν πρὸς ἣν αὐτὴ ἀπήντησε μετὰ ψυχρότητος, ἥτις ἐνέβαλεν αὐτὸν εἰς ἀμηχανίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κυρία de la Veyle εἶχε δεῖξει αὐτῇ τὴν μετὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀλληλογραφίαν της, ἐν ἣ ἀνέφερον ὅτι οὗτος ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ μόνον ἐνδύματα ἐπισκέψεως, ἐσκέφθη ὅτι ἡ δεσποινὶς Μαρία δυσηρεστήθη, ὡς ἔμπειρος εἰς πάντα τὰ ζητήματα τῆς εὐπρεπείας, διότι ἡ ἰδέα τοῦ ὅτι νέος τις μεταβαίνει ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην οἰκίαν ἄνευ ἐσπερινοῦ ἐνδύματος, ἐφάνη φυσικῶς πρὸς αὐτὴν ἀρεκτὰ γελοῖον πρᾶγμα.

Τὸ κατὰ τὸ παρελθὸν σχηματισθὲν ἰνδαλμα τῆς θελκτικῆς εἰκόνας τῆς δεσποινίδος Μαρίας, περὶ ἧς εἶχε πρὸ πολλοῦ γίνεαι λόγος εἰς αὐτὸν, συνέτεινε νὰ καταληφθῇ οὗτος εὐκόλως ὑπὸ ἔρωτος ὑπὲρ αὐτῆς, ἥτις τῷ ἐφάνη εὐάρεστος ἐνσάρκωσις τῶν ὀνείρων του. Ἦτον ἀληθῶς ὠραιότατη καὶ χαρίεσσα, ἔχουσα κατὰ τι τὸ ἦθος αὐστηρᾶς Νύμφης μετὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν αὐτῆς κυανῶν ὀφθαλμῶν. Ἡ μόνη ἐνδόμυχος δυσἀρέσκεια τοῦ Lionel, ἦτον ὅτι αὐτὴ ψυχρὰ ὡς μάρμαρον, δὲν ἐζωογονεῖτο τοσοῦτον ταχέως ὅσον οὗτος ἠλπίζε. Ἡ διαγωγὴ τῆς δεσποινίδος Μαρίας κατὰ τὸ γεῦμα, συνεπλήρωσε τὴν ἤτταν του. Καὶ ἂν ἦτον ὁ ἱερεὺς τῆς ἐνορίας, δὲν θὰ ἐφάνετο ἦττον συναισθανομένη τὴν παρουσίαν του. Ἐφάνετο ἡσυχος καὶ ἀδιάφορος, καὶ ἀπῆντα εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ Lionel μετὰ τῆς συνήθως ψυχρᾶς φιλοπροσύνης.

«Ἡ στάσις αὐτὴ ἐνέβαλε τέλος εἰς μεγάλην ἀνησυχίαν τὴν γηραιὰν Μαρκησίαν, ἐξοικειωμένη ἤδη πρὸς πάντα τὰ στρατηγήματα τοῦ φίλου της. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ γεύματος λαβοῦσα κατὰ μέρος τὴν Κυρίαν de Lorris.

«Ἀγαπητὴ μου, τῇ εἶπε, τὰ πάντα ἔχουσι καλῶς ἀφ' ἐνός. Ὁ Lionel διατελεῖ προφανῶς ὑπὸ τὸ θέλγητρον τοῦ ἔρωτος, ἀλλ' ἡ νέα μὲ καθιστᾷ ἀνήσυχον. Προσπάθησον νὰ διακρίνῃς τὰς ἐντυπώσεις της—χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ βεβαίως τὰς προσπαθείας σου.

«Μετὰ τινὰ λεπτὰ αἱ δύο ἐξαδέλφαι ἐφάνησαν τρέχουσαι εἰς τὸν κῆπον μετὰ τῶν ἀνθέων ἅτινα ἦσαν ἀπέναντι τῆς οἰκίας. Αἴφνης ἡ Κυρία Lorris πλησιάσασα ἓνα τῶν ἠνεωγμένων περαθύρων τῆς αἰθούσης ἀπνευστί, ἐνευσε πρὸς τὴν γηραιὰν Μαρκησίαν.

«Ἀποβάλετε πάντα φόβον, εἶπεν αὐτὴ. . . Οὐδὲν μοι εἶπε ἄλλ' εἶμαι βεβαία ὅτι ἐμάντευσέ τὰ πάντα, καὶ ὅτι ὁ Κύριος de Rias

ἀρέσκει αὐτῇ ὑπερβαλλόντως, διότι μὲ ἐναγκαλίζεται ἀκαταπαύτως».

Μετὰ τινὰς ἑβδομάδας παράδοξόν τι πρόσωπον ἦλθεν εἰς τὴν ἑπαυλιν Fresnes. Ἦτον ἡ κόμησα Jules de Bruce, θεία τοῦ μακαρίτου Fitz Gerald. Αὕτη κατώκει πλησίον τοῦ Cherbourg παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐντὸς παλαιοῦ πύργου, ἐνθα διήρχετο τὸν βίον εἰς ἐλεημοσύνας. Οὐδέποτε ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἢ κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας οἰκογενειακὰς περιστάσεις. Ἡ ἀφίξις αὐτῆς, ὡς ἔλεγεν, ἦτο τὸ ἀσφαλὲς σημεῖον γάμου, βαπτίσματος, ἢ κηδείας.

Ἡ κόμησα Jules ἦτον ἑβδομηκοντούτης τὴν ἡλικίαν ἢ καὶ πλέον. Φαντασθῆτε μικρόσωμον γραῖαν, αὐστηρότατα καὶ μετὰ μοναστικῆς ἀπλότητος ἐνδεδυμένην, καὶ χήραν διατελοῦσαν ἤδη ἀπὸ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος ὡς ἔγγιστα. Ἦτον ἀδύνατον νὰ μαντεύσῃ τίς ὁποῖος ἦτον ὁ κόμης Jules de Bruce, διότι οὐδέποτε αὕτη ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ. Ὅτε δὲ οἱ φίλοι τῆς ἐθαύμαζον διότι ἐπέμεινε εἰς τοσαύτην μακρὰν χηρείαν, ἀπεκρίνετο. Διετέλεσα ἔγγαμος ἐπὶ πέντε μῆνας· ἀλλὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἦτον ἀρκετὸν νὰ μὲ καταπέισῃ περὶ τῆς ἐπιπολιότητος τοιαύτης διατκεδάσεως.

Οὐδὲν πλεῖον τούτου ἦτο γνωστὸν περὶ τοῦ Κόμητος.

Αὕτη ἐφθασε τὴν πρῶϊν τῆς προτεραίας τῆς προσδιωρισμένης διὰ τοὺς γάμους τῆς ἐγγονῆς τῆς μετὰ τοῦ Lionel de Rias. Ὁ Lionel, ὅστις κατώκει παρὰ τῇ ἀναδόχῳ του (δύο μίλια μακρὰν τῆς Fresnes), ἦλθεν εἰς τὴν ἑπαυλιν τὴν πρῶϊν τῆς ἡμέρας ἐκεῖνης. Ἀμέσως δὲ παρουσιάσθη πρὸς τὴν κόμησσαν Jules, ἥτις, ρίψασα βλέμμα ἀτενὲς ἐπ' αὐτοῦ, τῷ εἶπε μετὰ τρυχύτητος.

Εἶμαι ταπεινὴ δούλη σας, Κύριε. Ἔχετε ὠραῖον πρόσωπον. Μοὶ ἀρέσκει τὰ μέγιστα τὸ πρόσωπόν σας· τὰ πράγματα ἔχουσι καλῶς de pardieu !

«Μετὰ ταῦτα ἔστρεψε τὰ νῶτα πρὸς αὐτὸν, ἐκάθισεν ἐπὶ μαλακῆς ἔδρας, καὶ ἀνελίξασα ὑπερμέγεθες τεμάχιον πλεκτοῦ, ἤρξατο μετ' ἀποφάσεως νὰ ἐργάζεται. Ἐν τούτοις ἡ Κυρία Fitz Gerald καταληφθεῖσα ὑπὸ πολλῶν δυσχερειῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐξηγηθῇ αὐτὰς ἐμπιστευτικῶς πρὸς τὴν κόμησσαν Jules.

(ἡ συνέχεια εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον).

[Μελέτη ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ πόλεμος κατὰ τῆς ἐπιστήμης» συγγράμματος τοῦ κυρίου Andrew D. White, (προέδρου τοῦ ἐν Cornell Πανεπιστημίου) ἐκδοθέντος ἐν Λονδίῳ τὸ 1876 μετὰ Προεισαγωγῆς ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Tyndall].

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ.

Wahrheits liebe zeigt sich darin,
Dass man überall das Gute zu finden und zu schätzen weiss.
G o t h e.

Πάντοτε ἐφάνη ἡμῖν ἄξιον ἀπορίας πῶς ὁ ἄνθρωπος δεικνύει μὲν τοσοῦτον μέγα ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν εὐτελεῶν συμβάντων οἷσα-δήποτε ἀτομικῆς δυστυχοῦς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἔχει δὲ τούναντίον τὸ πρὸς τὴν δυναστείαν τῶν ἰδεῶν εὐγενὲς ἐνδιαφέρον τοσοῦτον μικρὸν, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ πρῶτον! Εἶναι ἀπορίας ἄξιον πῶς ὁ ἄνθρωπος μένει εὐχαριστημένος νὰ φθεῖρῃ τὴν ὄρασιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν πολυτόμων μωρολόγων διηγήσεων περὶ τῶν ἐρώτων καὶ ἀπεχθειῶν κουφονῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· εἶναι ἀπορίας ἄξιον, λέγομεν, πῶς ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ καταβέληται εἰς τὰς λεπτοτέρας αὐτοῦ συγκινήσεις διὰ τῆς παραστάσεως τῆς πέμπτης πράξεως θρηνώδους μελοδράματος, νὰ διατελῇ ὅμως ἀδιάφορος πρὸς τὸ γιγάντειον δράμα τῆς ἀληθείας, ἐν ᾧ ἡ μονὰς τοῦ τόπου εἶναι ὁ κόσμος, ἡ μονὰς τοῦ χρόνου εἶναι οἱ αἰῶνες, καὶ οἱ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὑποκριταὶ εἶναι εὐεργετικαὶ ἀλήθειαι, ἢ κακίβουλοι πλάναι! Διατί οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀδιάφοροι εἰς τὰ στιγμιαῖα ταῦτα συμβάντα τοῦ παρελθόντος, τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπιστήμης, τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, καὶ ὑπὸ τὴν ἀληθεστάτην ἔννοιαν, τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας, καὶ ἐν τούτοις ἐπιλαμβάνονται μετὰ τοσοῦτον σφο-

δρᾶς ἐπιθυμίας τῶν συζητήσεων τῆς ἡμέρας, καὶ τῶν κοινῶν πραγμάτων ἀτομικῆς ἀναμνήσεως, εἶναι δύσκολον νὰ εἶπῃ τις. Διὰ τὸ οἱ ἄνθρωποι εἶναι διαβῆται τοῦ χωριδίου, ὅτε ἠδύνατο νὰ ᾤσι πολῖται τοῦ μεγάλου βασιλείου τῆς ζωϊκῆς Ἱστορίας, δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ συμπεράνῃ τις. Ἀλλὰ, καίτοι δυνατὸν νὰ ᾔ δύσκολον ὅπως ἀνακαλύψῃ τις τὸ αἷτιον τούτου, δὲν εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ ἀμφιβάλλῃ τις περὶ τοῦ γεγονότος. Ἐνῶ ἡ ἀτομικὴ ἰσχυρία τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐχόντων μικροτάτην ἀπαιτήσιν ἐπὶ τῶν καλλίστων ἡμῶν συμπαθειῶν, ἀναγινώσκειται μετὰ ἀπληστίας, ἢ ἀνευ προσώπων διήγησις (οἷον φιλοσοφικαὶ, θρησκευτικαὶ ἢ ἠθικαὶ ἀρχαὶ κλπ.) ἀληθειῶν ἐχουσῶν ὑψίστας ἀπαιτήσεις ἐπὶ τῶν καρδιῶν καὶ τῶν σκέψεων ἡμῶν, ἐξετάζονται μετὰ τῆς παθητικῆς περιφρονήσεως τῆς προερχομένης ἐξ ἀμελείας. Τὰ πρόσωπα σημαίνουσι πολὺ πρὸς ἡμᾶς, ἐνῶ αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ θεωρίαι εἶναι μικροῦ λόγου ἀξία. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἐφαρμόζωμεν τὰς ἀληθείας ἡμῶν ἐν τῇ σαρκί· εἴμεθα δὲ ἄκράτητοι, ὅταν εὐρίσκωμεν δοξασίαν ἐνσαρκωθεῖσαν, νὰ παραμελῶμεν τὴν ἱεράν ἀποκάλυψιν καὶ νὰ λατρεύωμεν τὸ πρόσωπον, νὰ μεταδιβάζωμεν τὸν σεβασμὸν τὸν ὀφειλόμενον πρὸς τὴν ἰδέαν εἰς τὸ ἄτομον ὅπερ εἶναι ὁ κομιστὴς αὐτῆς. Ἴδου ἡ κατ' ἐπιτομὴν ἱστορία πολλῶν θρησκειῶν. Οἱ ἄνθρωποι θὰ λατρεύσωσι τὴν ἀλήθειαν μετὰ περιφόρου σεβασμοῦ, εἴτα δὲ θὰ λατρεύσωσι τὸν κομιστὴν τῆς ἀληθείας, θὰ παραβλέψωσι τὴν ἀλήθειαν, χάριν τοῦ συμβόλου, καὶ θὰ λησμονήσωσι τέλος τὴν ἀλήθειαν ἧς ὁ κομιστὴς εἶναι τὸ σημεῖον.

Ἄλλ' ἡ ἱστορία τῆς ἐπιστήμης δὲν εἶναι γαλήνιος διήγησις εὐδαιμόνων ἀποκαλύψεων, ἀλλὰ πολυτάραχος ἱστορία πάλης καὶ δολοφονίας. Ἐνταῦθα οὐ μόνον οἱ συμπαθοῦντες πρὸς τὴν ἡσυχον ἀνέλιξιν τῶν μεγάλων σκέψεων θὰ μείνωσιν εὐχαριστημένοι, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔραστὴς τῶν ταραχῶδων καὶ συγκινητικῶν συμβάντων τῆς σκληρᾶς καταδιώξεως, τῆς γενναίας ἐπιμονῆς, καὶ τοῦ ἀτρομήτου μαρτυρίου, θέλει εὖρει ἐπίσης πολλὴν τροφὴν κατάλληλον πρὸς τὴν νοσῶδη αὐτοῦ καλαισθησίαν. Τὰ χρονικά τῆς ἐπιστήμης εἰσὶ τρομερὰ ἀληθῶς, καὶ αἱ διανοητικαὶ ἀλήθειαι αἱ περιέχουσαι τὴν εὐρείαν ὁμοιότητα τῆς Φύσεως, δύνανται νὰ ἐπιδείκνυνται ὑπερῆφάνως τοσοῦτους μάρτυρας ὡς τὰς ἠθικὰς ἀληθείας αἵτινες περιγράφουσι τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Ὁ Δόκτωρ White ἐπιγράφας τὸν τίτλον «ὁ πόλεμος κατὰ, ἢ ἡ πάλη, τῆς ἐπιστήμης» εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ

συγγραφὴν βιβλίον, ἔγραψεν ἐν αὐτῷ ἀκριβῆ ἔκθεσιν τῶν συμβάντων τῆς μακρᾶς ἐστρατείας τοῦ πολέμου τοῦ γενομένου μεταξὺ τῆς ὁσμῆραι αὐξανούσης ἀποκαλύψεως τῶν γεγονότων τῆς ἐπιστήμης, καὶ τῆς παρακμαζούσης ἀποκαλύψεως τῆς δεισιδαιμονίας. Ἀληθῶς, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συγγραφῆς ταύτης, ὡς ὁ καθηγητὴς Tyndall λέγει εἰς τὴν προεισαγωγὴν αὐτοῦ, εἶναι ὅτι ὁ κ. White ἀποδεικνύει ὅτι ἀπέναντι τῶν εὐεργετημάτων ἅτινα τὰ θρησκευτικὰ σωματεῖα ἐπροξένησαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, παρίσταται εὐρεία ὀφειλὴ διαπραχθέντων ἀδικημάτων παρὰ τῶν σωματείων τούτων κατ' αὐτῆς τῆς ἀνθρωπότητος. «Ἄν δὲ τὸ συμπέρασμα ἦτον ἄλλοιον τοῦ ῥηθέντος, τότε καὶ ἡ ἱστορία «τοῦ πολέμου» θὰ ἦτον ἀκατάλληλος—καὶ τὰ γεγονότα θὰ ἐθεωροῦντο ἠλλοιωμένα. Τῷ ὄντι ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ἀπαιτήσῃ τις παρὰ συγγραφέως ἀναλαβόντος νὰ πραγματευθῇ περὶ τοῦ μεγάλου τούτου πολέμου τοῦ διεξαγομένου κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἑκατονταετηρίδας, καὶ μὴ περαιωθέντος μάλιστα εἰσέτι, κατὰ τῆς ἐπιστήμης, ἦτο λεπτὴ ὀξύνοια δυναμένη νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἐξίρετον ὠφέλειαν καὶ χρησιμοποίησιν καθ' ἣν, ἐν τῇ βαθμιαίᾳ προόδῳ τῆς ἀνθρωπότητος, αἱ θρησκείαι διετέθησαν ὑπὸ τοῦ κλήρου ὑπὲρ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἦτις συγχρόνως, περιγράφουσα τὰς προλήψεις μετὰ τῆς ἐρεύνης ἧς αἱ ἐλλείψεις αὐταὶ τῆς διανοητικῆς καλλιέργειας χρήζουσι, ἤθελεν ἐν τούτοις ἀναγνωρίσει καὶ ἀνέυρει τὰ ἀδικήματα καὶ τὰ δεινὰ τὰ διαπραχθέντα ἐν ὀνόματι τῆς θρησκείας, ὑπ' ἐκείνων οἵτινες ἐπηγγέλλοντο ὅτι ἦσαν οἱ προνομιούχοι κήρυκες καὶ διερμηνεῖς τῆς τοῦ Θεοῦ ἀληθείας, ἐνῶ οὗτοι «ἐπορεύοντο ἐν τῇ σκοτίᾳ» καὶ ἐφοδοῦντο ὑπερμέτρως τὸ φῶς ὅπερ ἦσαν ἀρκούντως ποταποὶ νὰ σκοτίζωσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον. Θὰ ἦτον εὐκόλον εἰς τὸν συγγραφέα νὰ κατακραυγάσῃ ἐπὶ τοσοῦτον σπουδαίου ἀντικειμένου, ἀλλ' ὁ Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου Cornell, ἀρκεῖται μόνον νὰ ἐξηγήσῃ. Εἶπομεν ἤδη ὅτι πόλεμος κατὰ τῆς ἐπιστήμης δὲν ἐπεραιώθη εἰσέτι, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ ἱστορία τῆς πάλης μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἀληθείας φαίνεται ἡμῖν ἀξία λόγου. Ὁ Δόκτωρ Maudsley, ἐλάλησεν ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ αὐτοῦ μαθήματι εἰς τὸ University College, περὶ τῶν δυσκολιῶν τῶν παρεμβαλλομένων ἐπὶ τῆς διαδόσεως τῶν ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν ὑπὸ τοῦ κλήρου καὶ κατὰ τοὺς νῦν χρόνους. Εἶναι ἀληθές, λέγει οὗτος, ὅτι ὁ νεώτερος ἐπιστήμων δὲν ἔχει νὰ παλαίσῃ κατὰ τῆς

Ἰερᾶς ἐξετάσεως, ἣτις ἔκαμε τὸν Γαλιλαῖον νὰ λέγῃ διὰ τῆς γλώσσης του λέξεις, αἵτινες ἦσαν ἀποστασία κατὰ τῆς καρδίας του, καὶ ἄρνησις τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' ἂν οὗτος ἀνεγίνωσκε τὸ βιβλίον τοῦ Δόκτορος White, θὰ εὑρίσκειν ἀρκετὰ παραδείγματα αὐτοῦ τοῦ διηνεκοῦς πολέμου τοῦ μαζίζοντος τὴν ἐπιστήμην ἔκκατὰ τοὺς νῦν τῆς ἐλευθερίας χρόνους. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ πόλεμος γίνεται νῦν ἀσθενέστερον ὑπὸ τῶν θρησκομανῶν παρ' ἄλλοτε. Οὗτοι ὀπισθοχωροῦσιν· οὗτοι ἀπώλεσαν τὴν κοσμικὴν κυριαρχίαν αὐτῶν, ἀλλ' ἴδρυσαν ἀντ' αὐτῆς τὸν πνευματικὸν δεσποτισμὸν τοῦ ἀλαθάτου». Ἄλλ' ἐν μικρογραφίᾳ βλέπομεν τὴν αὐτὴν τυφλὴν ἄγνοιαν ἀνιτασομένην κατὰ τῶν ἐπιστημονικῶν προόδων· ὀρῶμεν τὴν αὐτὴν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ φωτός, ὑπ' ἐκείνων οἵτινες διίσχυρίζονται ὅτι εἶναι καθήκον αὐτῶν νὰ δώσωσιν εἰς τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης πᾶσαν αὐτοῦ τὴν λαμπρότητα, τὴν αὐτὴν ἔλλειψιν τῆς ἀνεκτικότητος τῆς ἀληθείας ἣτις δὲν δικάζεται ὀρθῶς ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἣτις διηρημευέθη τοσοῦτον σατανικῶς διὰ τῆς καταδιώξεως τοῦ Κοπερνίκου, τοῦ Γαλιλαίου, τοῦ Βάκιωνος, τοῦ Βεσαλίου (Vesalius) καὶ λοιπῶν. Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος συγγράμματι τοῦ δόκτορος White, ὑπάρχουσι πλεῖστα παραδείγματα τοῦ νεωτέρου κατὰ τῆς ἐπιστήμης πολέμου. Ἀναφέρομεν παράδειγμα τῆς ψευδευλαβοῦς κατακραυγῆς τῶν Κληρικῶν καὶ θεολόγων κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, οἵτινες εἶναι ὁ μέγας τῆς προόδου ἐχθρός. Κατὰ τὸ 1847 ὁ κύριος James Simpson συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς χρήσεως τῶν ἀναισθητικῶν (anaesthetics) φαρμάκων εἰς τὰς χειρουργικὰς ἐπὶ δυσκοκίας ἐγχειρήσεις. Ὁ ἰκανὸς οὗτος ἰατρός ἦτον, ὡς γνωστὸν, οὐ μόνον εὐλαβής, ἀλλὰ ἔξ φανατικὸς θρησκός· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπροστάτευσεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς σφοδρότητος καταγιγίδος θεολογικῆς ἀντιπράξεως καὶ ἐπιθέσεως. Οἱ ἄμβωνες—ὡς μέγала θρησκευτικὰ σφαιροβόλα—ἤρξαντο ἐξερευγόμενοι πῦρ διὰ τῶν ἐρηκτικῶν αὐτῶν κειμένων τῆς Γραφῆς. Ἡ θεωρία αὐτοῦ καὶ ἡ πρακτικὴ αὐτῆς ἐφαρμογὴ κατηγγέλθησαν ὡς ἀπορρέουσαι ἐξ ἀσεβείας πρὸς τὴν Ἰερὰν Γραφὴν λέγουσαν πρὸς τὴν γυναῖκα «ἐν λύπαις τέξῃ τὰ τέκνα σου» καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ χρῆσις τῶν ἀναισθητικῶν «ἦτον ἀπόπειρα πρὸς ἀποφυγὴν μέρους τῆς ἀρχικῆς κατάρας ἐπὶ τῆς γυναίκος». Εἰς τὰς ἐκφράσεις ταύτας, ἐνθα ἀναφαίνεται τὸ αὐτὸ ἀρχαῖον ὄπλον ἀποσμηθὲν καὶ ἐκ νέου—ὅπως κατὰ τὰς πολλὰς ἑκατονταετηρίδας τῆς ἀληθοῦς ἀμαθείας—ἐπιχειροῦν τὸν πόλεμον

κατὰ τῆς ἐπιστήμης—ἔχομεν τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ παλαιὰ Διαθήκη εἶναι οὐ μόνον ἐξαιρετικὸς συλλογὴ σοφίας, καὶ, κατὰ τινὰς περιπτώσεις, δραματικῆς ποιήσεως, ἀλλὰ καὶ ἐγχειρίδιον ἐξ ἐμπνεύσεως, οὐ μόνον χημείας, ἀστρονομίας, μετεωρολογίας, καὶ γεωλογίας, ἀλλὰ καὶ μαιευτικῆς.

Ὁ Κύριος James Simpson ἀπήντησεν εἰς τοὺς ἀντιπάλους του, καὶ κατώρθωσε μάλιστα νὰ στρέψῃ τὰ ἴδια αὐτῶν ὄπλα κατ' αὐτῶν, γράψας εἰς ἓνα ἐκ τῶν φυλλαδίων του. «Οἱ ἀντιφρονοῦντές μοι λησμονοῦσι τὸν εἰκοστὸν πρῶτον στίχον τοῦ δευτέρου κεφαλαίου τῆς Γενέσεως. Ἐν αὐτῷ γίνεται μνεία τῆς πρώτης χειρουργικῆς ἐγχειρήσεως ἣτις ἔλαβε χώραν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ τὸ κείμενον τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος, πρὶν ἢ λάβῃ τὴν πλευρὰν ἐκ τοῦ Ἀδάμ πρὸς πλάσιν τῆς Εὐσας, ἐνέβαλον αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἀδάμ εἰς βαθὺν ὕπνον».

Ἄλλ' οἱ φιλέριδες Σκῶτοι θεολόγοι δὲν ἐθεώρησαν εὐκόλως ἐαυτοὺς ὑποχρέους νὰ καταπαύσωσι τὴν συζήτησιν ἕνεκα κειμένου τινός· ἀλλὰ προσήγαγον εἰς φῶς ἄλλους στίχους πρὸς ἀναίρεσιν, καὶ τέλος ἀπεδόθη πρόθεσις προσβολῆς κατὰ τῶν Θεῶν εἰς τὸν ἰατρὸν ὅστις ἠγωνίσθη τοσοῦτον ὅπως ἀνακουφίσῃ τοὺς πόνους—ὅπως κακοτήσῃ τὰς σκοτεινάς καὶ ἐπαχθεῖς ὥρας τοῦ βίου ἦττον φοβεράς καὶ μελαγχολικὰς—ὅπως ὑποκλέψῃ ἀπὸ τῆς ἀσθενείας τὰς βισάνους, καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου τὴν παρομαρτοῦσαν αὐτῷ ἀγωνίαν. Μόνοι οἱ γινώσκοντες τὴν τερπνότητα τῆς θεολογικῆς ἐριδος τῶν Σκώτων, δύνανται νὰ ἐννοήσωσι τὴν θέσιν τοῦ κυρίου James Simpson. Ἐπὶ τέλους ἐν τούτοις ὁ Δόκτωρ Θωμᾶς Chalmers—σοφώτατος καὶ χρηστός ἀνὴρ—ἔλαβε μέρος ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὴν πάλιν, καὶ ἐξησφάλισεν ὑπὲρ τῶν πασχόντων ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐν τῶν μεγαλειτέρων εὐεργετημάτων τῶν δοθέντων ποτὲ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐν τούτοις οἱ νομίζοντες ὅτι ἐπῆλθεν εἰρήνη μετὰ τὴν θεολογικὴν ταύτην συζήτησιν, ἀγνοοῦσι πολλὰ γεγονότα τῆς νεωτέρας Ἱστορίας.

Πρὸ μικροῦ ἐτι εὐσυνειδήτοι ἄνδρες ἐν τε τῇ Σουηδίᾳ καὶ ταῖς Ἠνωμέναις τῆς Ἀμερικῆς Πολιτείας, ἀντετάχθησαν κατὰ τῆς ἀπογραφῆς, διότι ἡ ἀπαρίθμησις τοῦ Ἰσραὴλ κατεδικάσθη εἰς τὴν Πηλαιὰν Διαθήκην, καὶ ὁ Δαβὶδ ἐτιμωρήθη διὰ τὴν ἐπὶ τούτου ἀπειθεῖαν του. Εἰς τὰ συγγράμματα ἐπίσης τοῦ Ἐπισκόπου Dupanloup,

ὁ Darwin, ὁ Huxley καὶ ὁ Lyell στιγματίζονται ὡς αὐτουργοὶ ἀπονειδίστων θεωριῶν· σφοδρὰ δὲ καὶ ἀποφασιστικὴ ἐπίθεσις ἐγένετο κατὰ τῆς ἀνωτέρας ἐν Γαλλίᾳ ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ Γερουσίᾳ ὑπὸ τοῦ Καρδινάλιου Bonnehose, ὡς καὶ ἐσχάτως παρ' ἄλλων ἐντὶ Βουλῆ.

Εἶναι ἀληθές ὅτι κατὰ τὴν φιλονεικίαν ταύτην, ὡς ἐσχάτως καὶ εἰς πάσας τὰς λοιπὰς, ἡ ἐπιστήμη ἐφάνη νικητῆς, καὶ οἱ ἐνεργητικοὶ ἄρχοντες τῆς Ἐκκλησίας ἐγένοντο καταγέλαστοι μὲ ὅλην τὴν τρομερὰν ἐπίθεσιν αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἶναι ἱκανὸν ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ πάλη δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι, καὶ ὅτι ἡ ἱστορία αὕτη «τοῦ πολέμου τῆς ἐπιστήμης» ἐνδιαφέρει ἡμᾶς οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀρχαιότεραν αὐτῆς ἐποψιν, ἀλλὰ διότι αὕτη κέκμηται τὰ μάλα κατεπείγουσαν σπουδαιότητα, διὰ πάντας ὕψινας περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἀληθείας—ὑπεράσπισιν ἣτις δύναται νὰ διεξαχθῇ ὑπαρχούσης μόνον ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἡ θρησκεία προσεπάθησε πάντοτε νὰ ἐμποδίσῃ. Αἱ ἀστρονομικαὶ φρεναπάται, αἵτινες ἐγένοντο τότε δεκταὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἦσαν παράλληλοι πρὸς τοὺς Γεωγραφικοὺς παραλογισμοὺς τοὺς ὑπ' αὐτῆς ἐκπονηθέντας πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐξήγησιν τῶν φαινομένων τῆς φύσεως. Οὐδὲν περιεργότερον, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἰδεῶν, ἢ αἱ περιπέτειαι τῆς γεννήσεως αὐτῶν. Ἀκριβῶς ὅπως, πρὶν ὁ ἥλιος δεῖξῃ τὴν λαμπρότητα τοῦ ὑπεράνω τῆς ἀνατολῆς, αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων φωτίζονται ὑπὸ πλησιαζούσης λάμπσεως δυναμένης νὰ θαμβώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι ὑψηλὰ, καίτοι πρῶτας ἐτι οὔσης, οὕτω καὶ αἱ ἰδέαι, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ κατάλληλον στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ τῆς διανοίας, φαίνονται ἀποστέλλουσαι τὰς ἀκτινοβόλους αὐτῶν ἀκτῖνας εἰς τὰς ὑψηλὰς διανοίας, καὶ καθιστῶσι ταύτας πρῶτως λαμπρὰς διὰ τὰς μῆπω ἐκπληρωθείσας ἀληθείας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὅτε ἐτι ἡ ἀλήθεια φθάσῃ καὶ ἀναγνωρισθῇ, φαινόμεθα διατελοῦντες εἰς οἰκειότητα μετ' αὐτῆς ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου. Οὕτω π. χ. ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων φαίνεται ὅτι ὑπῆρξαν σκιαὶ γνώσεως περὶ τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος τῆς γῆς.

Εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ τε Πλάτωνος καὶ Κικέρωνος ὑπάρχουσιν ὠρισμένοι προὑπαινιγμοὶ τῆς ἀληθείας ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου· ἡ δὲ περὶ τούτου μνεῖα ἐτέρων συγγραφέων ἦτον ἀρκούντως σαφῆς ὥστε νὰ ἀναγκάσῃ πατέρας τινὰς τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀναλάβωσιν ἐχθρικὴν στάσιν κατὰ τῆς ἐρχομένης περὶ

γῆς δοξασίας. Οὗτοι ἤρξαντο νὰ ἐπιμένωσιν ὑπὲρ τῆς διερμηνείας τῶν φυσικῶν φαινομένων ὑπὸ τὸ φῶς τῆς θρησκευτικῆς ἀποκαλύψεως. Ἀναντιρρήτως ἡ ἀποκάλυψις, ἂν ἦτον αὐθεντικὴ, θὰ ἦτον ἀπόλυτος ὁδηγὸς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐφ' ὅλων τῶν ἐχόντων σχέσιν πρὸς τὰ ἀντικείμενα ἅτινα ἠξίου νὰ διαφωτίσῃ. Ἄλλ' ὑπῆρξε πάντοτε δύσκολον νὰ ἐπιβεβαιωθῇ ἡ αὐθεντικότης τῶν καλουμένων ἀποκαλύψεων, ἡ δὲ ὑποτιθεμένη αὐτῶν ἀκρίβεια, ταχέως ἀνεσκευάσθη καὶ ἐφάνη ψευδῆς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀποκαλύψεως τῆς προόδου τῆς εὐρυνομένης καθόσον οἱ αἰῶνες παρέρχονται· ἡ ἀποκάλυψις αὕτη δὲν εἶναι τυχαῖον δῶρον, ἀλλ' ἐπίπονον κατόρθωμα· εἶναι ἀποκάλυψις μαθήσεως, ἐπιστήμης, καὶ ἀληθοῦς φιλοσοφίας.

Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Χριστιανικῆς Ἱστορίας εὐρίσκομεν τοὺς ἄρχοντας τῆς Ἐκκλησίας ἐχθρικῶς διακειμένους πρὸς τὴν ἐπιστήμην· Ὁ Εὐσέβιος προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ περιφρονητοὺς τοὺς σπουδάζοντας τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ὁ Lactantius ἐφρόνει ὅτι ἡ ἐρευνα τῆς ἀστρονομίας ἦτον ἀνόητος καὶ παράλογος». Τοιαῦτα ἐπιχειρήματα, καίτοι μωρὰ, ἀνεσκευάσθησαν εὐκόλως· ἀλλ' ἡ δοξασία ἡ ἀντιτασσομένη πρὸς τὴν ἀληθῆ ταύτην γεωγραφικὴν γινῶσιν τῆς στρογγυλότητος τῆς γῆς, ἦτον ἡ ἀντιταχθεῖσα σχεδὸν κατὰ πάσης ἐπιστημονικῆς ἀνακαλύψεως, σχεδὸν κατὰ πάσης κοινωνικῆς προόδου—ἡ δόξα δηλ. ὅτι ἡ Γραφή δὲν ἐδίδαξε τὴν ἀλήθειαν ταύτην, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν ἡ γινῶσις αὕτη πρέπει νὰ ἦναι ψευδῆς καὶ αἰρετικῆ. Εἶναι ὀλεθρία πλάνη νὰ ἀποπειραθῇ τις νὰ καταστήσῃ βιβλίον, ὅσον ἐξαίρετον καὶ ἂν ἦναι, τὴν στάθμην τοῦ σύμπαντος. Καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τὸ μέτρον τοῦ σύμπαντος, ἂν διὰ τῆς λέξεως «ἄνθρωπος» ἐννοοῦμεν τὸ ἄτομον καὶ οὐχὶ τὴν γενεάν· ἀλλὰ τὸ πρῶτον τῶν ἀτόμων,—ὅσον ἱκανὰ καὶ ἂν ἦσαν ταῦτα τὰ ἄτομα—ὅπερ ἠδυνήθη νὰ ἀντανεκλάσῃ μόνον τὸ ἀμυδρὸν φῶς αἰῶνος κατ' ἀνάγκην σκοτεινοῦ, ὀφείλει ἀναγκαίως νὰ διατελῇ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον κατώτερον ἐγχειριδίου ἠθικῆς, φιλοσοφίας, καὶ ἐπιστήμης, καθόσον ἡ γενεὰ βαθμηδὸν προχωρεῖ ἀπὸ ἀσθενοῦς φωτὸς πρὸς τελείαν ἡμέραν. Ἡ πολυποίκιλος φύσις ἀναπτυσσομένη ἐνώπιον τῶν αἰῶνων καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν τάξιν καὶ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν λαμπρότητα, περιεγράφῃ λίαν ἀτελῶς ἐν τοῖς βεμβασμοῖς ἀρχαιοτάτων ἀοιδῶν, ἢ ἐν ταῖς ἐκθέσεσι ἡμιτελῶς πεπληροφορημένων ἱεροκρητύκων. Τὸ δυσφημεῖν πάντα ὅσα οὗτοι δὲν εἶδον, ἦτο καὶ εἶναι ἡ

όπισθοδρομική πολιτική τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω π. χ. ὁ Ἅγιος Αὐγουστίνος στηριχθεὶς ἐπὶ τῶν ῥήσεων τῆς Γραφῆς κατὰ τὴν περὶ τοῦ σφαιροειδοῦς σχήματος τῆς Γῆς ἔριδα, ἀπεφῆνατο ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Γραφή δὲν ἀναφέρει ἀπογόνους τοῦ Ἀδὰμ κατοικοῦντας τὸ ἀντίθετον τῆς Γῆς μέρος, κατὰ συνέπειαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχωσιν ἐκεῖ κάτοικοι (ἐν Ἀμερικῇ φερ' εἶπεῖν). Οὐδέποτε ἐσχέθησαν οἱ κύριοι οὗτοι ὅτι ἀντιτάττοντες κατὰ τῆς Φύσεως βιβλίον, ὥθουν τὸν ἀσθενῆ κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ ὅτι τὸ μόνον παραχθισόμενον ἀποτέλεσμα θὰ ἦτον ἡ ἀναίρεσις τῶν σοφισμάτων τῶν ἀφθόνως περικοσμούντων τὸ ὑπ' αὐτῶν ὑποστηριζόμενον κείμενον. Εἶχον ἀρκούντως τοὺς ὀφθαλμοὺς κεκλεισμένους πρὸς τὴν καταφανεστάτην ἀλήθειαν ὅτι θεωροῦντες τὴν Γραφὴν ὡς ὁδηγὸν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐδείκνυσαν τὴν ἐπιπολαιότητα αὐτῶν, καὶ ὅτι οὐδόλως διεφιλονείκουν τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἐπιστημονικοῦ δόγματος καθ' οὗ ἐπετίθεντο. Ἡ Γραφή ἐθεωρήθη ἐν τούτοις, σχεδὸν παρὰ πάντων τῶν ἀντιταξάντων τὴν πρόοδον τῆς ἀληθείας ἐκ μέρους τῆς ἐπιστήμης, οὐ μόνον ὡς πολῦτιμον ἱστορικὸν κειμήλιον, ὅπερ εἶναι ἀληθές· οὐ μόνον ὡς τεῦχος ἀσυγκρίτου σχεδὸν ποιήσεως, ὅπερ εἶναι ἀληθές· οὐ μόνον ὡς ἐπιτομὴ τῆς ἀγνωτέρας καὶ ὠραιότερας ἠθικῆς, ἥτις, εἰς τὸ τελευταῖον αὐτῆς μέρος, πρὸ πάντων, ὑπάρχει τοιαύτη ἀληθῶς· ἀλλὰ καὶ ἀκριβὲς ἐπιστημονικὸν τεῦχος, ὅπερ βεβαίως δὲν εἶναι τοιοῦτον. Οὗτοι ἠρκέσθησαν νὰ ἀποσπάσωσι τὴν ψυχὴν οὕτως εἶπεῖν τῆς ἐν τῇ Γραφῇ ποιήσεως, ὅπως δυνηθῶσι νὰ ἀντικαταστήσωσιν ἀντ' αὐτῆς τὴν ἀσθενῆ διήγησιν τῶν χωρίων ἅτινα ὑπέθετον ὅτι ἦσαν ἐπιστήμη.

Παραλείποντες τὰ πλεῖστα τῆς Θεολογικῆς ἀστρονομίας, ἣν ὁ Κοσμάς συνέγραψεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἐπιστημονικῶν χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀναφέρομεν μόνον ὅτι ἡ θεωρία τῶν ὑπεράνω τοῦ στερεώματος ἐναποτεταμειμένων ὑδάτων, ἐπεδεδαιώθη ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω συγγραφέως διὰ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ ψαλμοδοῦ. «Αἰνεῖτε αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν, καὶ τὰ ὕδατα τὰ ὑπεράνω τῶν Οὐρανῶν». Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ Ἐκκλησία περιωρίζετο νὰ ἀνασκευάζῃ τὰς ἐπιστημονικὰς ἀληθείας διὰ τοῦ κειμένου τῆς Παλαιᾶς, οὐδεμία βλάβη προσεγίνετο εἰς τὴν ἐπιστήμην· τούναντίον ἡ συζήτησις ὑπεβοήθει τὴν διάδοσιν τῶν ἀνακαλύψεων ταύτης. Δυστυχῶς ὅμως ἡ θρησκεία δὲν ἠρκέσθη εἰς μόνην τὴν ἀνασκευήν. Ἰσχυρὰ οὖσα ἀπε-

πειράθη πάντοτε νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν βίαν ὅταν δὲν ἠδύνατο νὰ πείσῃ διὰ τῶν σκέψεών της, ἐκδιάζουσα δι' ἀπειλῶν καὶ βισάνων τὰς πεποιθήσεις καθ' ἣν περίπτωσιν δὲν ἠδύνατο νὰ κερδίσῃ διὰ τῶν ἐπιχειρημάτων της τὴν ὑπὲρ αὐτῆς πίστιν τῶν διαφωνούντων. Εἶναι πάντοτε δύσκολον νὰ συζητῆ τις μετὰ ἀνταγωνιστοῦ οὐδαμῶς διαστάζοντος νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἄλλων διὰ τῆς χρήσεως τῶν μέσων ἅτινα διέθετε τὸ δικαστήριον τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Θεολόγοι δὲν ἠρκοῦντο νὰ ἀποκαλέσωσι τὴν περὶ ἀντιπόδων, φερ' εἶπεῖν, θεωρίαν ὡς αἴρεσιν ἀξιοκατάκριτον, ἀλλὰ προέβαινον εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν πιστευόντων ταύτην. Ἐν τούτοις ἡ περὶ τοῦ πεπλατυσμένου σχήματος τῆς Γῆς δοξασία αὐτῶν, ἣν ἐθεώρουν ὡς πάροχον ψυχικῆς σωτηρίας, καθὼ συμφωνον πρὸς τὴν Γραφὴν, ἦτο προωρισμένη νὰ ἐκλείψῃ. Ἐλέχθη ὅτι αἱ δυσκολίαι καθ' ὧν παλαίωμεν, γίνονται σύμμαχοι ἡμῶν, καὶ παράδειγμα τούτου ἔστω ὁ Κολόμβος. Οὗτος κατὰ πρῶτον εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς τὴν πείσμονα ἀντίπραξιν τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ceuta ἐν Πορτογαλίᾳ· κατόπιν δὲ πρὸς τὴν τῶν Θεολόγων, οἵτινες ἀπέδειξαν πρὸς ἰδίαν ἑαυτῶν εὐχαρίστησιν, διὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, ὅτι ἡ τολμηρὰ ἐπιχείρησις τοῦ Κολόμβου οὐδεμίαν εἶχε βᾶσιν πραγματικὴν. Ἐν τούτοις ὁ Κολόμβος ἐπέτυχε—ἐπέτυχε λέγομεν, ὡς εἶναι γνωστὸν, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν τελειότεραν περὶ γεωγραφίας τῆς Γῆς γνῶσιν, ἥτις τὰ μάλιστα ἐνίσχυσε τὴν περὶ τῆς σφαιρικότητος αὐτῆς δοξασίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς διεφιλονεικῆθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, διότι ὁ Πάπας Ἀλέξανδρος ΙΑ'. ἐξέδωκε διάταγμα (Bulle) ὀρίζουσαν γραμμὴν ὀροθετικὴν ἐπὶ τῆς γῆς, θεωρουμένης ὡς ἐπίπεδος δίσκος, καὶ ἐν τῇ πλήρει αὐτοῦ ἐξουσίᾳ διήρσε τὴν Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν μεταξὺ τῶν Ἰσπανῶν καὶ Πορτογάλλων. Κατὰ τὸ 1519 ἐν τούτοις, ὅτε ὁ Μαγγελάνος περιέπλευσε τὴν Γῆν, τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Θεολόγων καὶ τὰ διατάγματα τῶν Παπῶν ἐμηδενίσθησαν διὰ τοῦ ἰσχυροῦ τῆς ἀληθείας φωτός.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία ἐπεδείξατο θαυμασίαν ἀνικανότητα ὅπως διδαχθῇ ὑπὸ τῆς πείρας, ἐπωφεληθεῖσα ὀλίγιστα ἐκ τῶν ἀποδειχθέντων ὑπὸ τοῦ παρελθόντος σφαλμάτων αὐτῆς ἐπὶ τῆς περὶ τοῦ κέντρου τοῦ σύμπαντος ἔριδος αὐτῆς κατὰ τῆς ἐπιστήμης. Ἡ παθητικὴ διήγησις τῆς Ἱστορίας τοῦ Κοπερνίκου καὶ τοῦ Γαλιλαίου,

δεικνύουσιν ἀρκούντως τὴν μεταξύ Ἐκκλησίας καὶ Ἐπιστήμης πάλιν ἕνεκα τῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τούτων ἀστρονομικῶν ἀνακαλύψεων. Ἐνταῦθα τῶ ὄντι εἶναι τὸ μεγαλειότερον πεδῖον τοῦ πολέμου κατὰ τῆς ἐπιστήμης· ἡ ἀμερόληπτος ἄρα διήγησις τῶν παθημάτων μαρτύρων τινῶν αὐτῆς, δικαιοὶ πληρέστατα τὸν τίτλον τῆς συγγραφῆς τοῦ κυρίου **A. Dickson Whittee**, καὶ καθίστησιν αὐτὸν εἰ μᾶλλον καταληπτόν.

Πάντες οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν ὧν ἡ καρδία αἰσθάνεται τὴν ἀληθειαν, πρέπει νὰ λυπηθῶσι κειρίως διὰ τὴν καταναγκαστικὴν ἀποστασίαν ἀνδρὸς τοιούτου οἴος ὁ Γαλιλαῖος, ὡς καὶ διὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ ἀστρονόμου **Giordano Bruno**. Καὶ πρῶτον περὶ τοῦ Γαλιλαίου.

Ἡ ἱστορία τοῦ Γαλιλαίου ἦτις ἐγένετο γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν δίκην τοῦ μάρτυρος τούτου τῆς ἐπιστήμης ἐγγράφων ὑπὸ τοῦ κυρίου **d' Erinois** κατὰ τὸ 1867, ἐκτίθεται μετ' ἀκριβείας καὶ σαφηνείας ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ. Ἡ παράδοξος προκατάληψις καὶ ἀντίπραξις τοῦ κλήρου κατὰ πάσης ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, ἀναφαίνονται ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ λαμπρότητι εἰς τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας διεξαγωγῆν τῆς δίκης κατὰ τοῦ Γαλιλαίου, ὑποστηρίζοντος τὴν κίνησιν τῆς γῆς, ὡς καὶ ἐπὶ πάσης ἄλλης ὁμοίας ὑποθέσεως.

Παραθέτομεν ἔνταῦθα ἀπόσπασμα τῆς κατ' αὐτοῦ ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας τὴν βιογραφίαν τοῦ Γαλιλαίου, γεννηθέντος τὸ 1564 (ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ **Μιχαὴλ Ἀγγέλου**), καὶ ἀποθανόντος τὸ 1642 κατὰ τὸν μῆνα τῆς γεννήσεως τοῦ περιφήμου Ἀγγλοῦ ἀστρονόμου **Νεύτωνος**. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ σημεῖον τῆς καταδίκης παντὸς πολίτου ἦτον ἡ ἐπωνυμία «**Αἰρετικός**». Γνωστῆς ὄθεν γεγομένης τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ δοξασίας περὶ τῆς κινήσεως τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον, ἤρξατο ὁ κατ' αὐτοῦ πόλεμος, ἡ μᾶλλον «ὁ πόλεμος κατὰ τῆς ἐπιστήμης» κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἱεροκλήρων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος. Οὕτω π. χ. ὁ **Δομινικανὸς Caticini** ἤρξατο ποτὲ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐπομένου λογοπαιγίου, ληφθέντος ἐκ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων. «**Viri Galilei, quid respicitis in coelum?**» Ἄνδρες (Γαλιλαῖοι) τοῦ Γαλιλαίου, τί ζητεῖτε εἰς τὸν οὐρανόν; Ἀκολούθως δ' ὁ κλῆρος ἐπέτεθη κατ' αὐτοῦ ἀπ' εὐθείας καὶ διὰ τοῦ τύπου. Ὁ Γαλιλαῖος οὐ

μόνον ἐπέμεινεν ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἐξεφράσθη εἰτι εὐκρινέστερον, καὶ περὶ τῆς πληθύος τῶν κατοικημένων κόσμων. Ὁ σεβασμιος καὶ ἐνδοξος γέρον ἕνεκα τῶν δηλώσεων τούτων, κατεδιώχθη καὶ ἠναγκάσθη ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως γονυπετῆς νὰ ἀπαγγεῖλῃ τὰς ἐπομένας λέξεις ὅπως σώσῃ τὴν ζωὴν του. «Ἐγὼ, ὁ Γαλιλαῖος, κατὰ τὸ 70 ἔτος τοῦ βίου μου, διατελῶν ὑπὸ κράτησιν, γονυπετῆς ἐνώπιον τῶν σεβασμιότητων ὑμῶν, ἐνώπιον καὶ τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, ὧν ἄπτομαι διὰ τῶν χειρῶν, ἀπορρίπτω, καταρῶμαι καὶ ἀποστρέφομαι τὴν πλάνην καὶ τὴν περὶ τῆς κινήσεως τῆς Γῆς αἴρεσιν».

Καταδικασθεὶς εἰς δεσμὰ διὰ βίου καὶ νὰ ἀπαγγεῖλῃ ἅπαξ καθ' ἑβδομάδα τοὺς ἐπτὰ ψαλμοὺς τῆς μετανοίας, ἐπετράπη αὐτῷ, κατὰ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ ἔτους, νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐνοικιασθεῖσαν ἔπαυλιν ἐν Φλωρεντία, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ ζῆ μεμονωμένος, καὶ νὰ ἀποποιῆται νὰ δεχθῆ τοὺς πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ πορευομένους. Τὰ δὲ συγγράμματα αὐτοῦ προεγράφησαν.

Ἄν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν **Giordano Bruno** γεννηθέντα τὸ 1550 καὶ ἀποθανόντα τὸ 1600, ἔχομεν τὸν μεγαλειότερον μάρτυρα τῆς ἐπιστήμης τὸν ὑπὸ τοῦ φανατικοῦ κλήρου θυσιασθέντα ὑπὲρ μόνης αὐτῆς οὐχὶ μὲν μετὰ μακρὰν πάλιν καὶ πόλεμον, ἀλλὰ διὰ φρικτοῦ μαρτυρίου. Ἐν τῷ ἀτόμῳ αὐτοῦ καταφαίνεται ὁ πόλεμος κατὰ τῆς ἐπιστήμης ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τῆς Ἐκκλησίας! Ὑπὸ ποίως ὀδυνηρᾶς ἐντοπώσεως καταλαμβάνεται ἡ ψυχὴ ὅταν σκεφθῆ τις ὅτι ἕνεκα δοξασίας καθαρῶς μετὰ φυσικῆς, ὁ εἰλικρινῆς καὶ γενναῖος οὗτος ὁπαδὸς τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης ἠναγκάσθη νὰ ἐκλέξῃ μετὰ τοῦ διὰ πυρὸς θανάτου, ἢ τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν ἰδεῶν του! Ἐπροτίμησε τὸν θάνατον μᾶλλον ἢ τὴν ὑποκρίσιν. Ὅποιον αἴσχος διὰ τοὺς καλουμένους ὁπαδοὺς τῆς ἀληθείας, τοὺς διδάσκοντας τὸ Εὐαγγέλιον, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, καὶ θυσιάζοντας τὰ πάντα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν, εἰς τὰ ἰδιοτελῆ συμφέροντα τοῦ τάγματος, προβαίνοντας καὶ μέχρι τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ θανάτου τῶν ὁμοίων των! ὁποῖος δὲ ἐπαινος διὰ τοὺς μάρτυρας τῆς ἐπιστήμης, καὶ πόσον εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ θάρρος τοιούτων μαρτύρων! Ἄς ἀκούσωμεν αὐτόπτην μάρτυρα τὸν **Gaspard Schoppe**, διηγούμενον τὰς βασάνους καὶ τὸν θάνατον τοῦ περιφανοῦς φιλοσόφου τοῦ 16ου αἰῶνος.

ἐπελθούσης αἰμορραγίας ἣτις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προληφθῆ, ὁ μάρτυς οὗτος τῆς ἐπιστήμης ἀπέθανε». Τὰ παραδείγματα ταῦτα ἐνομίσασμεν ἀναγκαῖα πρὸς ὑποστήριξιν καὶ ἀκριβῆ κατάληψιν τοῦ τίτλου «ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Ἐπιστήμης» τῆς παρούσης μελέτης. Ἄλλ' ἡ ἱστορία βρίθει πολλῶν τοιοῦτων παραδειγμάτων, ἅτινα εἶναι ἢ καθαρὰ εἰκὼν τῆς συστηματικῆς, οὕτως εἶπειν, καταδιώξεως τοῦ κλήρου κατὰ πάσης προόδου τῶν Ἐπιστημῶν.

Ἐκαστος ἀνὴρ ἢ γυνὴ οὕτινος ἡ καρδιά εἶναι εὐπρόσιτος πρὸς τὴν εὐρείαν καὶ εὐμενῆ ἐπιρροὴν τῆς ἀνθρωπίνης συμπαθείας, καὶ ἣτις δὲν ἀποκλείεται ἀπὸ τῶν πρὸς τοὺς ἄλλους φυσικῶν αἰσθημάτων ὑπὸ τοῦ στενοῦ καὶ ἰδιοτελοῦς κύκλου τῆς δεισιδαιμονίας, ὀφείλει νὰ αἰσθάνηται ἑαυτὸν ἀνάστατον διὰ τὴν δολιότητα μεθ' ἧς οἱ κληρικοί προσεπάθησαν νὰ καταπνίξωσι τὴν ἀλήθειαν διότι ἦτο τοσοῦτον ἰσχυρὰ κατ' αὐτῶν ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν δολοπλόκον λογικὴν καὶ τὴν ἀπρεπῆ θεολογικὴν θύελλαν τῶν συνηγόρων ἐκείνων οἵτινες, ὅτε ἡ ἀλήθεια ὑπερίσχυσε, προσεπάθησαν νὰ δικαιολογήσωσι καὶ νὰ ὑποστηρίξωσι τὰς βαρβάρους πράξεις τοῦ ἁγίου τούτου τάγματός.

Τὸ παραδοξότερον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον εἶναι νὰ μὴ ὠφελῆται τις ὑπὸ τῆς πείρας. Μετὰ τὰς πρώτας περιπετείας τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἕκαστος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ φαντάζηται ὅτι οἱ ἐπαγγελλόμενοι τὴν θρησκείαν τῆς εἰρήνης—ἐκεῖνοι οἵτινες ἔλαβον ὡς ἴδιον ἑαυτῶν παράδειγμα τὸν ταπεινὸν καὶ συγχωροῦντα τὰ παραπτώματα Διδάσκαλον Ἰησοῦν Χριστὸν—ἐκεῖνοι οἵτινες ἔλαβον πείραν τῶν δεινῶν, καὶ συγχρόνως τῆς μὴ τελεσφορήσεως τοῦ διωγμοῦ τοῦ γενομένου πρὸς κατάπνιξιν δόγματος θρησκευτικοῦ, καὶ ὅταν ἔτι ὁ διωγμὸς προέβη μέχρις ἐξοντώσεως τῶν ὀπαδῶν τοῦ δόγματος, ἤθελον εἶσθαι οἱ τελευταῖοι ὅπως καταφύγωσιν εἰς τὰ ὄπλα ἐκεῖνα τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἀνανδρίας ἅτινα προσῆψαν ὄνειδος οὐχὶ εἰς τὰ θύματα, ἀλλ' εἰς τοὺς διώκτας, ἐνῶ ταῦτα ἐπεσφράγισαν δι' αἵματος τὴν ἀλήθειαν μεγάλων ἠθικῶν δογμάτων. Ὅθ' ἐνόμιζέ τις ὅτι τὰ τέκνα τῶν μαρτύρων οὐδέποτε θὰ ἐφθάνον εἰς τὸ σημεῖον τοῦ νὰ μιμηθῶσι τοὺς διώκτας τῶν πατέρων των. Ὅθ' ἐνόμιζέ τις ὅτι ἐκεῖνοι οἵτινες εἶχον πεποιθήσιν εἰς δόγματα ἀκμάσαντα εἰς τὸ πείσμα τῆς κακεντρεχείας τῆς ἐξουσίας, καὶ ἅτινα δὲν ὑπεχώρησαν εἰς τὴν βίαν τῶν ἀπίστων, δὲν ἔπρεπε νὰ φοβῶνται μήπως βεβαίως δόγματα

τοιαῦτα μείνωσιν ἀτελεσφόρητα καὶ ὅταν ἡ ἐξουσία ἦτο μετ' αὐτῶν, καὶ ὅταν βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορες ἐλογίζοντο ὑπήκοοι μεγάλης πνευματικῆς ἱεραρχίας. Ἄλλὰ, περιέργον νὰ τὸ εἶπη τις, οὗτοι δὲν ἐδιδάχθησαν ὑπὸ τῶν τοιοῦτων μαθημάτων.

Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἐξουσία τῆς Ἐκκλησίας, ὡς θεσμοὺς, κινήθησαν ὑπερβαλλόντως· ἀλλ' ὁ κλῆρος κατεχράσθη τοῦ πλοῦτου τούτου καὶ τῆς ἐξουσίας ταύτης μετὰ ἀδιακρίσιος καὶ ἀμελείας αἵτινες δύνανται σχεδὸν νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὴν ἀνοησίαν ἐκείνων οἵτινες προηγήθησαν αὐτῶν εἰς τὰς ἐπικινδύνους ταύτας κτήσεις. Ἐκεῖνοι οἵτινες ἔπρεπε νὰ μάθωσι νὰ ἦναι ἀνεκτικοὶ ἕνεκα τῆς ἀνάγκης ἦν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἔλαβον ὅπως ὦσι τοιοῦτοι, ἔδειξαν τούναντίον μὴ ἀνεκτικότητα καὶ μισαλλοδοξίαν, εἴτε τὴν ἀνικανότητα πρὸς ἐξάσκησιν τῆς ἐξουσίας ὅταν ἡ τύχη κύνόησεν αὐτοὺς διὰ τῆς παροχῆς τοῦ ἰσχυροῦ τούτου ὄργανου. Ἄλλ' ἂν τοιαύτη ἔπρεπε νὰ ἦναι ἡ λογικὴ πάντων προσδοκία περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς ἀρχαιοτάτης Ἐκκλησίας, οἷα ἔφημεν, βεβαίως ἠδυνάμεθα, δυνάμει τοῦ συλλογισμοῦ τούτου, νὰ περιμένωμεν ἐκ προκαταβολῆς καλλίτεραν σχετικῶς πρὸς τὴν ἐπιστήμην, παρὰ τῶν ἀνθρώπων οἵτινες ἐκήρυξαν τὴν Ἀναμόρφωσιν. Ἡδυνάμεθα νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἐκεῖνοι οἵτινες εἶδον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης διαπράξασαν τοσαῦτα σφάλματα, ὥστε νὰ νομίσωσιν ἀναγκαῖον νὰ ἀπαλλαγῶσι τῶν δεσμῶν αὐτῆς, ἐκεῖνοι οἵτινες διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῶν δεισιδαιμονιῶν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τῆς κοινωνίας αὐτῆς, ἔπρεπε νὰ παράσχωσιν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῆς καταδιωκομένους ὀπαδοὺς τῆς ἐπιστήμης. Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω. Ὁ Λούθηρος ἔσπευσε νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐπίσης τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὡς ἐγχειρίδιον ἀστρονομίας. «Οἱ ἄνθρωποι, εἶπε, ἐπίστευσαν εἰς ἄσημον ἀστρολόγον προσπαθήσαντα νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ γῆ περιστρέφεται, οὐχὶ δὲ οἱ οὐρανοὶ ἢ τὸ στερέωμα, ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη. Ὅστις δὴποτε θελήσῃ νὰ δείξῃ εὐφύιαν, πλάττει νέον σύστημα. Ὁ ἀνόητος οὗτος ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνατρέψῃ ὀλόκληρον τὸ σύστημα τῆς ἀστρονομίας. Ἄλλ' ἡ Ἱερὰ Γραφή λέγει ἡμῖν ὅτι Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ διέταξε τὸν ἥλιον νὰ σταθῇ ἀκίνητος, καὶ οὐχὶ τὴν Γῆν». (1)

(1) Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ γραφὴ ἀναφέρουσα τὸν κατὰ τῶν Βασιλέων τῆς Χαναάν πόλεμον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἢ Joshua, λέγει ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα δὲν ἤρκει ὅπως κατατροπώσῃ ἐντελῶς τοὺς πολεμίους, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ

Ὁ Μελάγχθων (Melanthon) ἐπίσης ἔφερε τὰ ἐπόμενα ἐπιχειρήματα οὕτως ἐκφρασθεῖς. «Οἱ ὀφθαλμοί, λέγει οὗτος, εἰσὶ μάρτυρες ὅτι οἱ Οὐρανοὶ περιστρέφονται εἰς 2¼ ὥρας. Ἀλλὰ ἄνθρωποι τινές, εἴτε χάριν νεωτερισμοῦ, εἴτε ὅπως δεῖξωσιν εὐφυίαν, συνεπέραναν ὅτι ἡ γῆ κινεῖται, καὶ ὑποστηρίζουσιν ὅτι οὔτε αἱ ὀκτώ σφαῖραι οὔτε ὁ ἥλιος περιστρέφεται. Ἦδη, εἶναι ἔλλειψις τιμῆς καὶ εὐπρεπείας νὰ βεβαιωθῇ τις δημοσίως τοιαύτας γνώσεις, τὸ δὲ παράδειγμα σκανδαλώδες. αὐτὸ καθήκον τῶν καλῶν ἀνθρώπων εἶναι νὰ δέχωνται τὴν ἀλήθειαν ὅπως ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ».

διέταξε τὸν ἥλιον νὰ σταθῇ εἰπὼν τὸ ἀστήτω ὁ ἥλιος». Ὁ ἥλιος τότε ἔστη, καὶ οἱ Ἑβραῖοι ἐνίκησαν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. Ἐντεῦθεν οἱ ἄρχοντες τῆς ἐκκλησίας ὑπεστήριζον ὅτι κινεῖται ὁ ἥλιος καὶ οὐχὶ ἡ γῆ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέβαλον τὰς φρικτοτέρας βασάνους εἰς τοὺς θεράποντας τῆς Ἐπιστήμης, τοὺς δοξάζοντας τὴν κίνησιν τῆς γῆς, ὡς προσβάλλοντας τὸ κείμενον τῆς Γραφῆς. Βραδύτερον δ' ὅτε ἡ κίνησις τῆς γῆς ἀπεδείχθη διὰ τῆς προόδου τῆς Ἀστρονομίας, μὴ τολμῶντες νὰ ἀναιρέσωσιν ἀλήθειαν καταφανῆ, ἔδωκαν τὴν ἐξῆς ἐξήγησιν. Εἶπον δηλαδὴ, ὅτι ἐπειδὴ ὁ λαὸς ἤξευρεν ὅτι ὁ ἥλιος κινεῖται, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ λέγων ἀστήτω ὁ ἥλιος ἠνέοι κατὰ διάνοιαν τὴν γῆν κατὰ συνέπειαν ἔστη ἡ γῆ καὶ οὐχὶ ὁ ἥλιος. Αἰλοῦμεν περὶ κειμένου τῆς Γραφῆς διδασκομένου καὶ ἐν ταῖς σχολαίσις τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ τοῦτο λίαν γνωστοῦ (ἴδε ἱστορίαν κατὰ Δ. Πανταζῆν, σελίδα 54 § 27). Τὴν τοιαύτην λογικὴν θέλων νὰ διαρρυθμίσῃ ἴσως ἐπὶ τὸ λογικώτερον, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ὁ φιλόσοφος καὶ συγγραφεὺς Ἀγγλος Tyndall, ἐρωτηθεὶς ἔγραψεν ὅτι: «Γνωστοῦ ὄντος τοῦ βάρους τῆς γῆς, καὶ τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς αὕτη κινεῖται περὶ τὸν ἥλιον καὶ περὶ ἑαυτὴν, ἂν ἡ πορεία αὐτῆς ἀνεστάλλετο αἴφνης, ἡ ταχύτης θὰ μετεβάλλετο, κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Μηχανικῆς, εἰς θερμότητα. Ταύτην δὲ ὑπολογίσαντες οἱ κύριοι Mayer καὶ Helmholtz, εὔρον ὅτι τὸ ποσὸν τῆς παραχθισομένης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς θερμότητος, διακοπτομένης αἴφνης τῆς ταχύτητος αὐτῆς, θὰ ἦρκει οὐ μόνον νὰ διαλύσῃ πάντα τὰ στερεὰ μέρη τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταβάλῃ αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος εἰς ἀτμὸν. Αἱ συνέπειαι δὲ τῆς καταστροφῆς ταύτης θὰ ἦσαν ἐπιμειζονες, διότι τότε ἡ γῆ, ἐκτροχιασθεῖσα, θὰ ὑπέκειν ἐν μόνῃ τὴν ἐλαττικὴν τοῦ ἡλίου δύναμιν, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὁποῦ οὐ θὰ ἐπιπτε μετὰ πορείαν 62 περίπου ἐτῶν». (ἴδε Les Comètes par Guillemin, «Théorie mécanique de la Chaleur». — ἴδε ἐπίσης Flamairion «La pluralité des Mondes»).

(ἡ συνέχεια εἰς τὸ προσεχὲς φυλλάδιον).

[Φρονούντες ὠφέλιμον τὴν παρούσαν διήγησιν τῆς ἐκδρομῆς τοῦ Κυρίου G. Bousquet, ἀπολλούθου τῆς ἐν Yeddo τῆς Ἰαπωνίας Γαλλικῆς πρεσβείας, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας ταύτης, καὶ γεωγραφικῶς καὶ χωρογραφικῶς, ἐξελληνίσαντες δημοσιεύομεν αὐτὴν σήμερον χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Μελίσσης»].

I

Ο ΧΕΙΜΩΝ ΕΝ ΙΑΠΩΝΙΑ

ΕΚΔΡΟΜΗ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΙΚΚΟ.

Ἐπάρχει Ἰαπωνικὴ παροιμία λέγουσα αὖστις δὲν εἶδε τὴν πόλιν Νικκὸ, δὲν δύναται νὰ εἴπῃ νεκκῶν τούτέστι, ὅστις δὲν εἶδε τὴν πόλιν Νικκὸ, δὲν γνωρίζει τί ἐστὶ ἔξοχον, θαυμάσιον, (νεκκῶ). Ἐπιθυμῶν πρὸ πολλοῦ, νὰ ἐπιβεβαιωθῶ περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς παροιμίας ταύτης καὶ νὰ σπουδάσω τὰ ἦθη τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἀπεφάσιτα νὰ κάμω ἐκδρομὴν μέχρι τῆς πόλεως Νικκὸ κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ νέου ἔτους. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος (1873) παρευρέθην εἰς τὰς ἐπισήμους ὑποδοχὰς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἰαπωνίας καὶ εἶδον ἐκ τοῦ πλησίον τὸν ἀπόγονον τῶν Θεῶν, ἐκεῖνον ὃν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ παρατηρήσῃ τὸ πάλαι κατὰ πρόσωπον χωρὶς νὰ καταλογισθῇ αὐτῷ ἐγκλημα καθοσιώσεως· κατὰ τὸ 1874 ἐπορευόμην ὅπως ἐπισκεθῶ τὰ ὑπερήφανα μνημεῖα τὰ ἐγερθέντα πρὸς τιμὴν τῶν ἀρχαίων Shigouns, διότι ἡ Νικκὸ εἶναι τὸ Πάνθεον τῆς Ἰαπωνίας. Ἐνταῦθα ἡ τέχνη ἐνωθεῖσα μετὰ τῶν θαυμασίων τῆς φύσεως, κατεσκεύασε μνημεῖα ἄξιζα νὰ προφυλάττωσι τὰ λείψανα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς χώρας ταύτης.

Ἡ πρὸς αὐτὴν ἀγούσα ὁδὸς εἶναι ὠραία. Τὴν 24 Δεκεμβρίου ἀνεχώρησα ἀπὸ τῆς πρωτεύουσας Yeddo, ὅτε τὸ θερμόμετρον ἐδείκνυε δύο βαθμοὺς κάτωθεν τοῦ μηδενικοῦ. Ἀπὸ τῆς πόλεως Tomyoka, ὁ τόπος παριστᾷ θεῶν ἀρκούντως κοινὴν, καὶ οἱ ἀγροὶ περιστοιχοῦνται ὑπὸ συκαμινεῶν. Κατὰ διαλείμματα βλέπει τις παρὰ τὴν ὁδὸν ἀγαλμάτιον ἐκ γρανίτου ἀπειροκάλως γεγλυμμένον, εἰς τοὺς πόδας

τοῦ ὁποίου κρέμανται σκινδάλια ἐκ ψάθας, μόνον ὑπόδημα τοῦ τόπου, ἀφιερωθέντα (ὡς τάξιμον) εἰς προστάτην τινὰ θεὸν τῶν ὁδοιπόρων.

Ἄφου διέβημεν ἓνα τῶν πολυαρίθμων ποταμιῶν, ἄτινα σχηματίζουσιν ἀπωτέρω τὸν ποταμὸν Tonégawa, ἐφθάσαμεν εἰς Takasaki. Εἶναι ἡμέρα πανηγύρεως, αἱ ὁδοὶ εἰσὶ πλήρεις χωρικῶν, οἵτινες ἔρχονται φέροντες λαχανικὰ, κουκούλια, ἀγαθίδας (κουδάρια) ἐκ μετὰξης, ἄνθρακας, ξυλείαν πρὸς οἰκοδομὴν καὶ καυσόξυλα. Μετ' ὀλίγον ἐπιστρέφουσιν εἰς τὰς καλύβας τῶν φέροντες τὰ ἐν τῇ πανηγύρει πωλούμενα προϊόντα, οἶον τέιον, πορσελάνην, ἐργαλεῖα ξύλινα καὶ σιδηρᾶ, λυχνίας, ἐμπορεύματα Εὐρωπαϊκὰ, φιάλας καὶ ὑποδήματα. Εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Shikaya, ἐμπόρου φιλόφρονος, πλουτίσαντος ἐκ τῆς βιομηχανίας τῆς μετὰξης, ἐπανευρίσκω τὸν koskai μου (ὑπηρέτην), ἐλθόντα διὰ βραχυτέρας ὁδοῦ μετὰ ἵππου φέροντος τὰ πράγματά μου.

Ἡ Takasaki ἔχει 10,000 οἰκίας, συνεπῶς δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ τὴν πόλιν ταύτην ἔχουσαν 25,000 κατοίκων, καθότι ἡ ἀπαρίθμησις τῶν κατοίκων ἐν Ἰαπωνίᾳ εἶναι ἀτελεστάτη. Ἐν τῷ μέλλοντι ἀπεφασίσθη ὅπως μία τῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες ἐγένοντο ἐσχάτως δεκταί, ἢ ἡ ἀκριβοῦς λειτουργία τῶν ληξιαρχικῶν πράξεων μεταρρυθμισθεῖσα κατὰ τὸ Γαλλικὸν οὐστημα. Ἐπῆρχεν ἄλλοτε ἐν Siro (φρούριον), κατεδαφισμένον σήμερον, ἀλλὰ κατοικούμενον εἰσέτι ὑπὸ φρουρᾶς ἐκ 500 ἀνδρῶν. Οὗτοι εἰσὶν ἐν τῇ ὁδῷ, διότι σήμερον εἶναι Κυριακὴ, καὶ πᾶς ὁ στρατὸς τῆς Ἰαπωνίας ἐορτάζει τῶρα τὴν Κυριακὴν. Βλέπω, διερχόμενος, σχολεῖον ἀνοικτὸν, καὶ ἀπορῶ διὰ τὴν κοσμιότητα τῶν μαθητῶν. Ὁ ἀὴρ καὶ τὸ φῶς κυκλοφοροῦσι πανταχοῦ. Δύναται τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, οὐδεὶς ὑπάρχει ἀγνοῶν νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ γράφῃ, οὔτε ἀνὴρ, οὔτε γυνή, οὔτε παιδίον δωδεκαετής. Ἐν τούτοις ἡ γραφὴ εἶναι τοσοῦτον δύσκολος! Ὁ διδάσκαλος θέλων νὰ μοὶ δώσῃ ἰδέαν τῶν μικρῶν προτερημάτων τῶν μαθητῶν του, διατάττει ἓνα ἐξ αὐτῶν νὰ ἀπαγγεῖλῃ ἐνώπιόν μου μῦθον ἔχοντα τίτλον ὁ Sazayé, ὁ Ἄτακεὺς καὶ ὁ Tai. Ἰδοὺ αὐτός. «Εἰς ἀπόκεντρον μέρος τοῦ ὄρμου τῆς Yeddo, κατώκει εἰς Sazayé ἐκ τῶν βαρέων ὀστρακοδέρμων, περιβεβλημμένος πυκνὸν θώρακα. Ἡ μεγάλη αὐτοῦ εὐδαιμονία συνίστατο νὰ κρύπτηται, καὶ νὰ ἐγκλείηται καλῶς ἐντὸς τοῦ ὀστράκου του. Οὐδέποτε ὠργίζετο διὰ προσβολήν, ἀλλ' ἐπερίμενον ἵνα ὁ

κίνδυνος παρέλθῃ καὶ τότε νὰ φανῇ. Ὁ Ἄτακεὺς καὶ ὁ Tai, τὰ μάλα ριψοκίνδυνοι, προσκαλοῦσιν αὐτὸν εἰς μάτην νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰς ἐκδρομὰς αὐτῶν.—Ὁ πόλεμος, εἶπεν αὐτοῖς, δὲν εἶναι ὑπόθεσις ἰδικῆ μου· προτιμῶ νὰ μείνω κεκλεισμένος ἐν τῇ οἰκίᾳ μου. . .—Μόλις ἐπέρανε τὸν λόγον του, καὶ ἐπεφάνη εἰς τὸν ὀρίζοντα πρᾶγμα τι, ὡς δίκτυον ἢ λέμβος. Ὁ Ἄτακεὺς καὶ ὁ Tai ἀνῆχθησαν ἀμέσως εἰς τὸ πέλαγος· ἀλλ' ὁ Sazayé καταληφθεὶς ὑπὸ φόβου, ἐκλείσθη ἐντὸς τοῦ ὀστράκου του. Ἐν τούτοις μετὰ μίαν ἡμέραν ἀπεφάσις νὰ ἀνοίξῃ ὀλίγον τὸ παράθυρον ὅπως ἐξετάσῃ τὰ περὶ αὐτόν. Τί εἶδεν, ὦ οὐρανέ; Ἦτον ἐπιτεθειμένος μετ' ἄλλων ὀστρακοδέρμων ἐπὶ τῆς τραπέζης ἰχθυοπώλου τινός. «᾿Ω ἀπατηλὴ ἀσφάλεια, ἀνέκραξε τότε, πόσον μοὶ κοστίζεις ἀκριβᾶ!»

Εἶχον ὁδοιπορήσει μέχρι τῆς Takasaki ὀκτὼ λεύγας, μοὶ ὑπελείποντο δὲ μόνον τρεῖς ὅπως φθάσω εἰς Maybashi. Προμηθεύομαι νέον ἵππον διὰ τὰ πράγματά μου, καὶ ἀποχαιρετῶ τὸν φιλοξενούντά με Shikaya. Μέχρι τῆς Maybashi ἡ ἐξοχὴ εἶναι πεδιάς ἐκ συκαμινεῶν, ὁμαλὴ καὶ μονότονος περικυκλουμένη ὑπὸ ὀρέων χιονοσκεπέστων τὴν κορυφήν. Ὀλίγον πρὶν φθάσω διαβαίνω ποταμὸν ἀρκούντως εὐρὺν καὶ βαθύν, ὅστις χύνεται εἰς τὸν Tonégawa. Πᾶσα ἡ μέλλουσα ἐκδρομὴ μου ἔσεται εὐρεῖα περιδρομὴ τῆς κοιλάδος τοῦ Tonégawa, ὃν θὰ ἴδω βραδύτερον καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ πλάτος.

Εἰς Maybashi, κατέλυσα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Mourano-chikchitio εἶτε δημάρχου, ὅστις ἤρχισε νὰ συνδιαλέγηται μετ' ἐμοῦ περὶ πολιτικῶν, καὶ νὰ μοὶ ζητῇ τὴν γνώμην μου ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας, ἐπὶ τῶν ὑπουργῶν. Τὴν προτεραίαν δύω Ἄγγλοι μηχανικοὶ διέβησαν ἐκεῖθεν ὅπως μελετήσωσι τὸ σχέδιον σιδηροδρόμου ἐπὶ τῶν τόπων. Σιδηροδρόμου! Ἄλλὰ διὰ νὰ μεταβῶ ἀπὸ Takasaki εἰς Maybashi, ἤναγκάσθην νὰ κατέλθω τρεῖς τῆς Djinrikichia, διότι αἱ γέφυραι ἦσαν πολὺ στεναί! Μόλις ἀναπαυθεὶς, ἀφυπνίσθην ὑπὸ τοῦ θορύβου συνοδείας ἱερέων. Αἱ λιτανεῖαι τῶν Βουδιστῶν πρέπει νὰ λέγωνται καθ' ἐκάστην, καὶ ὅταν οὗτοι εὐρίσκωνται εἰς ὁδοιπορίαν· ψάλλονται δὲ ὑψηλοφώνως καὶ ρινοφθόγγως καὶ συνοδεύονται ὑπὸ μεγάλου ἀριθμοῦ κωδωνίσκων καὶ Ἰνδικῶν κροτάλων. Εὐρισκόμην ἐν ἀγνοίᾳ μου, πλησίον ναοῦ τοῦ Βούδα.

Ἀναχωρῶ διὰ Kirin ἐπὶ ἵππου ὃν διίσχυρίζονται ὄντα καλῆς καταγωγῆς διότι αἱ Djinrikichias δὲν δύνανται νὰ διέλθωσι πλέον. Ἡ

νύξ ἦτο ψυχρά, καὶ ἡ πρωΐα ἐπίσης· ἡ ἐξοχὴ εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ πάχνης.

Ἐν Ἰαπωνίᾳ τὸ φαινόμενον τοῦτο λαμβάνει χώραν κατὰ τὸν γαλήνιον καιρὸν τοῦ χειμῶνος, συχνότερον ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν ἀνοιξιν. Ἀρχίζομεν νὰ ἀναβαίνωμεν ἀνεπαισθήτως ἐν τῷ μέσῳ ἐρήμου τόπου. Αἱ γυναῖκες κορυφαὶ τῶν ὀρέων ἄς ὁ ὀδοπῶρος πρέπει νὰ ὑπερέβῃ ὅπως φθάσῃ εἰς Νικκὸ, ἀνορθοῦνται ἐνώπιον αὐτοῦ· ὀπισθεν ὁ ποταμὸς Asamagama ῥέει διὰ τῶν διαυγῶν αὐτοῦ ρεῖθρων. Αἱ συκαμινεαὶ ἀπαντῶνται εἰσέτι εἰς τοὺς ὀρυζῶνας, ἀλλ' εἶναι ὑψηλότεραι, καὶ ἦττον πολυάριθμοι. Συναντῶμεν ἵππους φορτηγούς φέροντας εἰς Maybashi δέματα ἢ ξύλα κατακερματισμένα εἰς σανίδας. Οἱ χωρικοὶ χαίρουσι τὸ δικαίωμα νὰ κόπτωσι ξύλα ὅπως κατασκευάσωσιν ἐργαλεῖα πρὸς χρῆσιν οἰκιακὴν, πρὸ πάντων δὲ τὰ Guettas (σανδάλια ξύλινα), ὧν γίνεται μεγίστη ἐν Ἰαπωνίᾳ κατανάλωσις.

Kirin εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικὴ καὶ πλήρης ἐργοστασίων πόλις· αὕτη εἶναι διὰ τὴν Ἰαπωνίαν ὅ,τι ἡ πόλις Lyon διὰ τὴν Γαλλίαν. Ἡ πρώτη μου ἐπίσκεψις εἰς Kirin ἐγένετο διὰ τὸν Mia τοῦ Tenjin Sama, κείμενον εἰς μίαν τῶν ἐσχατιῶν τῆς πόλεως· εἶναι ναὸς τῶν Σιντοϊστῶν, τῆς ἀρχαιοτέρας τῶν Ἰαπωνῶν θρησκείας, εὐτινος προηγείται ὡραία εἰσοδος κατάφυτος ἐκ δένδρων καλουμένων Segnis (εἶδος κυπαρίσσου). Παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον ἐκτίσαν ἐσχάτως ἕτερον κατὰ τὴν θρησκείαν τοῦ Βούδα, ἔχοντα μέγαν πλοῦτον κοσμημάτων. Τὰ τεῖχη αὐτοῦ εἰσὶ κεκαλυμμένα ἐκ προστύπων γεγλυμμένων ἐπὶ ξύλου καὶ χρωματισμένων διὰ κοκκίνου χρώματος καὶ χρυσοῦ, παριστῶντων ἄνθη, πτηνὰ καὶ μυθώδη ζῶα, τοσοῦτον πολυάριθμα εἰς τὴν Ἰαπωνικὴν μυθολογίαν! Ἐξελθὼν τοῦ ναοῦ, περιεκυκλώθην ὑπὸ σμήνους 200—300 παιδιῶν, ἐκπλήκτων, ἡλιθίων, καὶ ἀρκούντως ῥυπαρῶν, ἅτινα μὲ συνοδεύουσι μὲν μετὰ σεβασμοῦ, ἀλλὰ μὲ στενοχωροῦσι πολύ. Παρετήρησα ὅθεν ὅτι εἰς πάντα τὰ κεντρικὰ μέρη ἢ περιέργεια ἦτο ζωηροτέρα καὶ μᾶλλον ἀδιάκριτος διὰ τὸν ξένον περιηγητὴν, παρὰ εἰς τὰ χωριάδια. Τίνος ἕνεκα; Εἶναι δύσκολον νὰ εἴπῃ τις.

Ἄν ὀνομάζω τὴν Kirin πόλιν βιομήχανον, ἐννοεῖ τις ὅτι δὲν πρέπει νὰ ζητῇ ἐν αὐτῇ καπνοδόχας 15 μέτρων ἐξερευγομένας καπνὸν, οὔτε ἐργοστάσια περιέχοντα 400—500 ἐργάτας καὶ ἐργάτιδας. Εἰς τὸν τῶρος ξύλινος μὲ λεκάνας, βυθιζόμενος εἰς τὸν τρέχοντα ῥύακα ἐπὶ

ἐκάστου ἄκρου τῆς κεντρικωτέρας ὁδοῦ, καὶ στρεφόμενος ὀκνηρῶς ὑπὸ τῆς ῥοῆς τοῦ ὕδατος, ἀνγγέλλει τὴν παρουσίαν ἐργοστασίου. Τὸ πρῶτον εἰς ὃ εἰσέρχομαι, φαίνεται διευθυνόμενον ὑπὸ γυναικὸς χήρας ἢ τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος εἶναι ἀπών. Τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο εἶναι μεταξουργεῖον (παραλείπομεν τὴν περιγραφὴν, τῆς μηχανῆς οὐσης ὁμοίας πρὸς τὰς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος ἐν χρῆσει), ἡ δὲ διευθύντρια, παχεῖα καὶ κατασρόγγυλος, πειρᾶται νὰ μοὶ ἐξηγήσῃ τὸν μηχανισμόν διὰ φωνῆς ὑπερβαίνουσας τὸν ἦχον τῆς μηχανῆς· ἀλλὰ τέλος φεύγω δραμαίως παραζαλισμένος ὑπὸ τοῦ θορύβου, καὶ λειπόθυμος ἐκ τῆς ἐπίτηδες διατηρουμένης θερμότητος ἐν τῷ δωματίῳ. Καὶ τὰ λοιπὰ ἐργοστάσια ἔχουσιν ἀκριβῶς τὸν αὐτὸν μηχανισμόν.

Μετὰ ταῦτα εἰσέρχομαι εἰς ἐργοστάσιον βαφῶν ἐχόντων τὰς χεῖρας κυανᾶς, καὶ βυθιζόντων εἰς λεκάνας πλήρεις Ἰνδικοῦ τὰς ἐκ μετάξης ἀγαθίδας (κουβάρια). Ἐπὶ τῆς θύρας ὑπάρχει σωρὸς κηκίδων αἰτινας παράγουσι τὸ ὑλικὸν τοῦ βαθέως κυανοῦ χρώματος, ὅπερ εἶναι τὸ σύνθηδες καὶ σχεδὸν μόνον χρῶμα τῶν ἐνδυμάτων ἐν Ἰαπωνίᾳ. Τέλος, ἔρχομαι μετὰ τῆς συνοδείας μου εἰς τὸ κατάστημα πλουσίου βιομηχανοῦ τῆς πόλεως Kirin ὕφαντοῦ. «Ἦμην ἐσχάτως εἰς Tomyoka, μοὶ εἶπε.—Τῷ ὄντι εἶδον ἐκεῖ μεταξωτὰ ὑφασμένα εἰς τὸ κατάστημά σας· ἦλθον δ' ἐνταῦθα μόνον ὅπως ἴδω τὸ ἐργοστάσιόν σας». Ἰολακευθεὶς λίαν ἀνακαλεῖ τὰς ἐργάτιδάς του, ἀπολυθείσας ἤδη, ὅπως ὑφάνωσιν ἐνώπιόν μου. Τὰ ἐκ τῶν ἐργοστασίων τῆς Ἰαπωνίας κατασκευαζόμενα ὑφάσματα, κατώτερα τῶν Γαλλικῶν, κοστίζουν τολὸ ἀκριβώτερα. Τέλος ἡ προξενουμένη εἰς τὸν ξένον ἐντύπωσις εἰς Kirin, εἶναι ὅτι ὁ λαὸς οὗτος εἶναι ἐργατικός, βιομήχανος, ἀλλ' ὀλίγον ἐφευρετικός· ὅτι δὲν δύναται νὰ συναγωνισθῇ πρὸς τὴν Εὐρώπην, καίτοι ἡ ἐργασία πληρῶνεται εὐθηνότατα.

Ἐνῷ ἐπέστρεφον εἰς τὸ Hatoya (ξενοδοχεῖον), ἦλθεν εἰς Yakoumine (ἀξιωματικός) νὰ μὲ παρακαλέσῃ ὅπως ἐπισκεφθῶ πρότυπον καταστήμα προπαρασκευῆς τείου, διευθυνόμενον μὲν ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἰδρυθὲν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος πληροφορηθεὶς τοὺς τίλους μου, μοὶ ἔκαμε λαμπρὰν ὑποδοχὴν. Ἀφοῦ ἐξήτασα ἀλληλοδιαδόχως τὸ ψυχεῖον, τοὺς φούρνους, καὶ τὰς ἀποθήκας, ὠδηγήθην τέλος εἰς αἶθουσαν ἐν ἣ ἔπιον τείιον πρώτης ἐκλογῆς καὶ ποιότητος, ἐνώπιον διακοσίων ἀνθρώπων ἐπικαθημένων, δίκην πτη-

νῶν ἐπὶ τῆς στέγης, ἐπὶ τῆς στεφάνης τῶν παραθύρων, ἐπὶ τῶν κορωνίδων, καὶ συνεσπειραμένων εἰς τὰς γωνίας τῆς αἰθούσης. Μετὰ μεγάλης δυσκολίας κατάρθωσα νὰ κρατηθῶ ὅπως μὴ διαρραγῶ εἰς γέλωτα εἰς τὴν θεάν τοσοῦτου πλήθους προσηλοῦντος πρὸς με τοὺς ὀφθαλμούς του ὅπως μὲ ἴδη πίνοντα τείον. Ἡ προκαταρκτικὴ ἐργασία διήρκεσεν ἡμίσειαν ὥραν. Ὁ ἀξιωματικὸς δὲν ἤθελε νὰ ἀφήσῃ εἰς ἄλλας χεῖρας τὴν φροντίδα τῆς προετοιμασίας τοῦ πολυτίμου ποτοῦ. Ἴδου λοιπὸν οὗτος γονυπετῆς ἐνώπιον ἐστίας, ἐφ' ἧς ζεεῖ τὸ ὕδωρ ἐντὸς σιδηροῦ ἀγγείου, πλύνει τὰ κύπελλα διὰ θερμοῦ ὕδατος, εἶτα διὰ ψυχροῦ, εἶτα πάλιν διὰ θερμοῦ, ἐπαναλαμβάνων τὰ αὐτὰ διὰ τὴν τειοθήκην, ἀγγεῖον μικρὸν ἀργιλλόπλαστον, χύνων φύλλα τοῦ τείου καὶ ἀριθμῶν αὐτὰ, εἶτα δὲ βάλλων ὀλίγον ζέον ὕδωρ, καὶ τέλος πληρῶν τὴν τειοθήκην. Τότε δὲ πλησιάσας τὰ τέσσαρα κύπελλα πλησίον ἀλλήλων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ τὰ πληροῖ ἀλληλοδιαδόχως, ἄνευ διακοπῆς, χέει μικρὰν ποσότητα ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸ δεύτερον, ἀπὸ τοῦ δευτέρου εἰς τὸ τρίτον κυκλατερῶς, κατ' ἐπανάληψιν ἕως οὗ ἡ τειοθήκη ἐκκενωθῇ. Ἐννοεῖ τις ὅτι ἔλαβον μετὰ βαθείας ὑποκλίσεως τὸ πολυτίμον ῥευστὸν καὶ τὸ ἐρρόφησα, κρατῶν τὸ κύπελλον δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Ἠναγκάσθην νὰ λάβω τρία κύπελλα πλήρη μετὰ τῶν αὐτῶν φιλοφρονήσεων. Εἰς στιγμὴν γενναιοδωρίας εὐρεθεὶς ὁ ἀξιωματικὸς, μοὶ προσέφερε σάκκον τείου. παρεκάλεσα αὐτὸν νὰ δεχθῇ εἰς ἀντάλλαγμα καρφίδα λαίμοδετου. Ἐν Ἰαπωνίᾳ, ὅταν τις ἦναι ἐν ὁδοιπορίᾳ, πρέπει νὰ ἦναι ἐφοδιασμένος ὑπὸ τοιούτων ἀθυρμάτων καταλληλοτάτων πρὸς ἀμοιβὴν τοιούτων ἐκδουλεύσεων.

Ἀναχωρήσας τῆς πόλεως Kirin, διέβην διὰ γεφύρας τὸν Wata shingawa, ὠραῖον ποταμὸν, οὐχὶ ὀρμητικὸν κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους, ἀλλ' ὅστις κατὰ τὸν Μάρτιον, ὅτε αἱ χιόνες διαλύονται, παρασύρει γεφύραν καὶ μύλους, φέρων ταῦτα πάντα εἰς τὸν Tonégawa ἐντὸς τοῦ ὁποίου ρίπτεται. Ἦτο σχεδὸν νύξ ὅταν ἐφθασα εἰς Omama, ἔνθα εἶχον ἀποστείλει τὰ πράγματά μου ὅταν ἐγκατέλειψα τὴν Maybashi. Ἦτον εἰσέτι ἡμέρα πανηγύρεως! Φωτιζόμενοι ὑπὸ ὀγκωδῶν κηρίων μὲ ἐλλύχνιον (φυτῆλι) ἐκ χάρτου, οἱ ἔμποροι προσεπάθουν νὰ ἐπισύρῃσι τοὺς τελευταίους θαμῶνας εἰς τὰ καταστήματα αὐτῶν, ἄλλοι μὲν ἀπαγγέλλοντες μικρὰν λιτανίαν μονότονον, ἄλλοι δὲ συνεννοῦντες τὴν χειρονομίαν πρὸς τὸν λόγον ἔρριπτον

ζακχαρωτὰ πρὸς τὸ ἀφηρημένον πλῆθος. Ἐμπορὸς τις, ἀναγνωρίσας ὅτι ἤμην ξένος, (tondjin) ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ μοὶ ἀποτείνῃ τὸν λόγον. α' Ε! κύριε ξένε, δὲν ἔχετε ἀνάγκην ἐνὸς ζεύγους guetias; » Τὸ πλῆθος ἤρξατο ἀμέσως γελῶν σαρδόνιον: « Ὁχι τῷ εἶπον, ἀλλ' ἂν ἔχῃς ὑποδήματα, ἐπιθυμῶ ν' ἀγοράσω ἐν ζεύγος. » Τὸ πλῆθος ἤρξατο γελῶν θορυβωδέστερον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ γελῶντες ἦσαν τὴν φορὰν ταύτην μὲ τὸ μέρος μου. Δὲν χρειάζεται περὶ τοῦτο περισσότερο ὅπως φέρῃ τοὺς καγχασμοὺς εἰς τὰ χεῖλη τῶν καλῶν τούτων ἀνθρώπων, τοὺς γιγαντεῖους, οὕτως εἶπεῖν, ἐκείνους καγχασμοὺς μεταδιδομένους ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἀνθρώπον, τοσοῦτον ὥστε ὁ τελευταῖος δὲν ἤξεύρει περὶ τινος γελᾶ, καὶ μόνον τοῦτο γελᾶ ἰσχυρώτερον.

Omama, εἶναι τὸ τελευταῖον ἐμπορεῖον τῆς πεδιάδος καὶ τὸ πρῶτον τοῦ ὄρους. Ἐνταῦθα συνέρχονται αἱ δύο ζῶναι ὅπως ἀνταλλάξωσι τὰ προϊόντα των. Ἡ ὁδὸς εἶναι μακρὰ, καὶ δεόν νὰ κατακλιθῇ τις ἐνταῦθα, καὶ τὰ halogas εἶναι πλήρη. Εὐρίσκω τὸν koskaï (ὑπηρέτην) μου ἐν καλῇ καταστάσει, τὸ γεῦμα ἔτοιμον, ὡς καὶ τὸν ψίαθον (ψάθον) διὰ νὰ κατακλιθῇ. Ἡ Omama, μὲ τὴν μεγάλην αὐτῆς εὐρείαν ὁδὸν, τὸν ῥύακα, τὰς διὰ λίθων ἐστεγασμένας καλύβας αὐτῆς, τοὺς λιθίνους φανούς ἐστημένους ἐν τῷ μ' ἴσῳ τῆς ὁδοῦ, ἔχει ἤδη ὅλως ἀλλοίαν φυσιογνωμίαν ἀπὸ τὰς κωμοπόλεις τῆς πεδιάδος. Νομίζω ὅτι εὐρίσκομαι ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Kisogawa. Χαίρετε, χρηστοὶ μου ὄρεινοί! Ἴδου λοιπὸν διατελεῖτε εἰσέτι ἐντὸς τῆς μεγαλοπρεποῦς γαλήνης τῶν ὀρέων σας καὶ τῆς ἡσυχίας τῶν ὁδῶν σας, εἰς ἃς ἀκούεται μόνον ὁ ἦχος τῶν κωδῶνων τῶν ναῶν.

Τὴν 30 ἐγερθεὶς μὲ θερμοκρασίαν ἐνὸς βαθμοῦ κάτωθεν τοῦ μηδενικοῦ, ἐγκαταλείπω τὴν Omama πεζός, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ φέροντος τὴν ἀποσκευὴν μου ἵππου καὶ τοῦ ὑπηρέτου μου (koskaï). Ὁ καιρὸς εἶναι θαυμάσιος, καὶ, διαβὰς τὴν κλεισώρειαν τῆς Ognivara, κατέρχομαι ἐκ νέου εἰς Amama. Ὅποια αἰφνιδία μεταβολὴ θερμοκρασίας καθ' ὅσον διέρχεται τις ἀπὸ μιᾶς κατωφέρειας εἰς ἑτέραν τῆς κοιλάδος ταύτης! Ἡ πρὸς βορρᾶν κατωφείρα, ἐκτεθειμένη κατὰ συνέπειαν πρὸς νότον, εἶναι βορβορώδης ἐνεκα τῆς τήξεως τῆς χιόνος καὶ φυτευμένη ὑπὸ συκαμινεῶν, ἐνῶ ἡ μεσημβρινὴ κατωφείρα δεχομένη μόνον ἀκτίνας τινὰς τοῦ δύνοντος ἢ ἀνατέλλοντος ἡλίου, εἶναι ὅλως παγωμένη. Ἡ ὁδὸς τρίξει ὑπὸ τὰ βήματα, τὰ ἐν σχή-

ματι βελόνης κρύσταλλα θραύονται ὑπὸ τὰ πέδιλα, ἐπανευρίσκεται δὲ ἢ πρὸ δεκαπενθημερίας καταπεσοῦσα χιών. Μόνον καστανεαί καὶ κυπάρισσοι φύονται ἐνταῦθα. Καθ' ὁδὸν συναντῶμεν ἵππους φορηγούς φέροντας εἰς τὴν πόλιν σανίδας ἐπεξεργασμένας ἐπὶ τῶν τόπων, καὶ μετὰ μικρὸν βλέπομεν ἐνώπιον ἡμῶν ξυλαποθήκην ἐν ὑπαίθρῳ.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐκεῖθεν εὐρίσκεται μικρὸν νεκροταφεῖον, ἀξιοσημείωτον διὰ τὸ μεμονωμένον, ἔτι μᾶλλον ἀξιοσημείωτον διὰ τὸ νεωστὶ ἀνακινήθην χῶμα ἐπὶ μεγάλης ἐπιμήκους ἐκτάσεως. Παρατηρητέον ὅτι τὸ ἐν τρίτον περίπου τῶν ὁπαδῶν τῆς θρησκείας τοῦ Βούδα, τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν αἵρεσιν τοῦ Monto, λίαν διακεχυμένην ἐν Ἰαπωνίᾳ, καίουσι τοὺς νεκροὺς αὐτῶν, δυνάμει θεσμοῦ θρησκευτικοῦ ὅστις ἐπρόκειτο νὰ εἰσαχθῆ ἐν εὐρώπῃ, καὶ ὅστις ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἐξαιρετός καὶ σεβαστὸς πανταχοῦ ἔνθα τὰ ἤθη τὸν ἐπιτρέπουσι. Ἦδη τὸ daidjokan (ὑψηλὸν συμβούλιον), διέταξε νὰ θάπτονται τοῦ λοιποῦ οἱ νεκροί, χωρὶς νὰ καίωνται, ὑφ' ὧν τῶν αἰρέσεων. Οἱ καλοὶ οὗτοι ἄνθρωποι εἶναι σήμερον ἠναγκασμένοι νὰ σκάπτωσι λάκκους, χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν οὔτε τὸ βάθος, οὔτε τὸ σχῆμα ὅπερ δέον νὰ δίδωσιν εἰς αὐτούς. Ἀληθῶς οἱ θάπτοντες τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ, δὲν βλάλλουσι τὸ πτώμα καθ' ὀριζόντιον θέσιν· τὰ πλεῖστα τὸ πτώμα θάπτεται ἔχον θέσιν ἀνθρώπου γονυπετοῦντος, καθημένου ἐπὶ τῶν πετρῶν καὶ κύπτον τὸ μέτωπον μέχρι τοῦ ἐδάφους. Ἐν τοιαύτῃ θέσει, δι' ἣν χρησιμεύει τετράγωνον κιβώτιον ὡς φέρετρον, οἱ δυστυχεῖς ἄνθρωποι, οἱ ἔμποροι, καὶ οἱ χωρικοὶ διατελοῦσι, ἀφοῦ ἐπὶ ὄλον τὸν βίον αὐτῶν ἔκυπτον πρὸ τῶν μεγιστιάνων, προσπίπτοντες καὶ μετὰ θάνατον. Οἱ ὑψηλῆς περιωπῆς ἄνθρωποι διατάττουσι πολλάκις νὰ τοὺς θάπτωσι καθημένους.

Amava εἶναι χωριδίον πλήρες ἐλατῶν, οὔτινος καὶ αἱ οἰκίαι εἶναι καλαμόστεγοι, πλεῖσταί σκεπασμένα ἐκ σανίδων ἐξ ἐλάτης ἢ ἐκ λίθων. Εὐτελὲς Tchaia (ξενοδοχεῖον) εἰς 8 μένω ὅπως ἀλλάξω ἵππον, ὀλίγοι κάτοικοι ἔχοντες στρέμματα τινὰ δασῶν, ὄρνιθας, καὶ τοὺς πιστοὺς ἐκεῖνους φορηγούς ἵππους, ἀγρίους ὡς τοὺς κυρίους αὐτῶν, ἀλλ' ἐτοιμούς, ὡς τούτους, πάντοτε διὰ τὴν ἐργασίαν, εἶναι τὰ μόνα ἄτινα βλέπει ὁ περιηγητὴς εἰς τὰ ὄρεινά χωρία τῆς Ἰαπωνίας.

Λαβῶν ἕτερον ἵππον καὶ ἄλλον mango (ὄδηγόν), ἐξακολουθῶ τὴν ὁδὸν μου μέχρι τοῦ Godo, πτωχοῦ χωριδίου ἐν ᾧ μὲ ὑποδέχονται εἰς

τὸ μόνον ξενοδοχεῖον, αἰτοῦντες συγγνώμην διὰ τὸ πτωχὸν τοῦ οἰκήματος καὶ τῆς τροφῆς. Εὐτυχῶς τὸ μόνον οὔτινος ἔχω ἀνάγκην —μέρος καθαρὸν ἵνα ἀναπαυθῶ—εἶναι ὅπερ οὐδέποτε ἐλλείπει ἐνταῦθα. Εἰς τὸ ἀθλιέστερον χωρίον, ὑπάρχει ἐν Tchaia, καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἐν δωματίον ὀνομαζόμενον Jasiki. Ὅταν φθάσῃ ἐπίσημος ὁδοπόρος, ἀνοίγουσιν ἀμέσως καὶ σαρώνουσι τὴν ἐντὸς αὐτοῦ κόνιν, καὶ εἰσάγουσιν αὐτόν. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὰ ἐπιπλα τῆς οἰκίας ἐλλείπουσι παντελῶς· ἀλλ' εὐρίσκει τις τοῦλάχιστον μίαν ψάχαν ὅπως κατακλιθῆ.

Ἀπὸ Godo εἰς Sawaiiri, εἶναι ἀπόστασις δύο λευγῶν ἀναβαίνουμεν πάντοτε ἐν τῷ μέσῳ θελκτικῆς χώρας. Βαδίζομεν πρὸς τὰ ἄνω τοῦ ρεύματος τοῦ Watashingawa, ἄλλοτε μὲν χωριζόμενοι αὐτοῦ ὑπὸ δένδρων, ἄλλοτε δὲ διερχόμενοι παρὰ τὴν ὄχθην· πῆ μὲν ἡ ὁδὸς κεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου μὲ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ χειμάρρου· πῆ δὲ διερχόμεθα ταύτην δι' ἐλιγμῶν ἀποκρήμων, ἢ βαδίζομεν ἐπὶ δοκῶν προσηρμοσμένων, δίκην γεφύρας, ἐπὶ τῶν βράχων, ἢ ἀπηρωρημένοι ἐπὶ ἀθύσσου οὕτως εἰπεῖν. Κάτωθεν ἡμῶν ἀκούομεν τὸν θροῦν τῶν ταραττομένων ὑπὸ τοῦ ἀέμου φύλλων, ἢ τὸν πάταγον τῶν ὑδάτων τοῦ χειμάρρου κατὰ τῶν ἐκ γρανίτου βραχωδῶν ἀκτῶν· ταῦτα πάντα ἐμπνέουσι τρόμον εἰς τὸν πρωτόπειρον περιηγητὴν. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τῆς Sawaiiri, κάμφαντες τὴν ὁδὸν, βλέπομεν αἴφνης μεταξὺ δύο ὄρεων, τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ὑπερήφανον ὄρος τῆς Nikkosan, κεκαλυμμένον ὑπὸ χιόνος, καὶ οὔτινος οἱ πρόποδες εἶναι κατάφυτοι. Ἡ ἀτραπὸς εἰσδύει κατόπιν ἐντὸς ζοφεροῦ στενοῦ, καὶ μονήρους. Ἐκ τοῦ βάθους τοῦ χειμάρρου ἐξέρχεται ἔρρυθμον ἄσμα, θρηνώδες, παράγον αἶσθημα μελαγχολίας, καὶ ὅπερ μὲ ἔκαμε νὰ συλλογισθῶ ἀκουσίως, ἀγνοῶ διὰ τί, τὰς χιλιάδας τῶν ἐργατῶν τῶν ἐργασθέντων ποτὲ ἐπὶ τῶν πυραμίδων καὶ στεναζόντων ὑπὸ τὸν ζυγόν. Δὲν ἠδυνάμην εἰσέτι νὰ ἴδω πόθεν προήρχετο τὸ ἄσμα, ἀλλὰ περιέμενον μεθ' ὑπομονῆς τὴν πραγματικὴν λύσιν τοῦ ἀγνώστου. Ἀληθῶς ἦσαν ξυλοκόποι οἵτινες κρατοῦντες μακρὰς ἀρπάγας, διηύθυνον συμφώνως πρὸς τὸ ρεῦμα ὡραίας δοκοὺς ἰσογωνίους, ἃς ἕτεροι διωλίσθαινοι ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους. Ἦτο μονότονον καὶ μελαγχολικὸν ἄσμα κατὰ τὸ ἔθιμον τὸ τοσοῦτον προσφιλὲς τοῖς Ἰαπωνοῖς, καὶ τὸ ἄσμα τοῦτο ἀνήρχετο μέχρις ἐμοῦ διὰ τῶν ἐκ γρανίτου βράχων, ἠχηρότατα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ὑπάρχει ἀρκετὸν ὕδωρ εἰς τὸν Watashin-

gawa ὅπως παρασύρη τὴν ὑπερμεγέθη ταύτην σχεδίαν, ἀλλὰ προετοιμάζουσιν αὐτὴν ὡς εἰς Tien-Sin ἕως οὗ ἀρχίσῃ ἡ ῥήξις τῶν παγετῶν τοῦ Peiho, καὶ διὰ τῆς τήξεως τῶν χιόνων, αὕτη θέλει φθάσει εἰς Sekiado, ἢ εἰς Yeddo. Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου πέραν τοῦ Sawaiiri, ὑπάρχει γιγαντιαῖον τμήμα γρανίτου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμάρρου, καλούμενον Ban-do-taro, ἄνωθεν δὲ ὁ ποταμὸς λαμβάνει τὸ ὄνομα τούτου καὶ καλεῖται Bandotarogawa. Καθόσον ἀνηρχόμεθα εὐρομεν ψῦχος ὑπέρμετρον, καὶ ἐπὶ τῶν ὁδῶν οὐχί, ὡς τὴν πρωΐαν, ἀπλῶς πάγον, ἀλλὰ κρύσταλλα· ἡ χιών ποδοπατουμένη, ἀπετέλει ὀλισθηρὸν στρώμα ἐφ' οὗ μετὰ δυσκολίας ἰστάμεθα ἀναβαίνοντες, ἔτι δὲ δυσκολώτερον κατηρχόμεθα. Διὰ τίνος θαύματος, δύναται ὁ ἵππος νὰ προχωρήσῃ ἀνερχόμενος ἐπὶ τῆς χιόνος ἄνευ πετάλων, ἄνευ μάλιστα τῶν συνήθων ἐξ ἀχύρων σανδαλίων, καὶ ἔχων τὴν ὀπλὴν γυμνήν; Τέλος ἠναγκάσθημεν νὰ κατέλθωμεν καὶ νὰ ἀνέλθωμεν ἀτραπὸν προβαίνουσαν σχεδὸν κατὰ κάθετον. Ὅποιους ἀγῶνας κατέβαλεν ὀδυστυχῆς ἵππος, ὃν ὁ ὀδηγὸς περιορίζεται νὰ ἐνθαρρύνῃ κατὰ διαλείμματα, χωρὶς ποτὲ νὰ τὸν μαστιγώσῃ! Εὐτυχῶς τὸ στενὸν τοῦτο ἦτο βραχὺ, διότι ἢ τε νύξ κατελάμβανε ἡμᾶς καὶ ἡ σελήνη εἶχεν ἤδη ἀνατείλει ὅτε κατὰ τὴν ἕκτην ὥραν καὶ ἡμίσειαν ἔκρουσα τὴν θύραν τοῦ Hatoya τῆς Hachivo.

Ἔ! τὴν φορὰν ταύτην ἤμην ἐντὸς τῶν ὁρέων, καὶ ἠδυνάμην νὰ παρατηρῶ κατὰ βάθος τὰ χειμερινὰ ἤθη. Ἐνώπιον ἡμῶν ἦτον ἡ πλατεία ὁδὸς κεκαλυμμένη ὑπὸ χιόνος· ἐκατέρωθεν, αἱ οἰκίαι ἐπίσης κεκαλυμμέναι ὑπὸ χιόνος, ἀφ' ὧν ἤρχετο κατὰ διαλείμματα ἀκτὶς φωτός. Εἰς τὰς ὁδοὺς οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε φανὸς, μόνον δὲ αἱ θρηνώδεις ὑλακαὶ τῶν κυνῶν οἵτινες ἐννοοῦντες τὸν ἰδικὸν μου σπεύδουσι νὰ τῷ κάμωσιν ὑποδοχὴν ἠκιστα συμπαθητικὴν. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν μολοσσῶν τούτων ὁμοιάζουσι μᾶλλον τὰ τῶν λύκων, ὧν ἔχουσι καὶ τὰ κυνηγετικὰ ἐνστικτὰ, ἢ τὰ τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ κατοικοιδίου κυνὸς μου ὅστις ἔρχεται νὰ καταφύγῃ ἐπὶ τῶν γονάτων μου, καὶ τὸν ὀπτεῖον ἢ συνοδείαμας ἠναγκάσθη πολλάκις ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὁδοπορίας νὰ προστατεύσῃ διὰ λιθοβολισμῶν κατὰ τῶν ἐπιθέσεων αὐτῶν.

Μετὰ ἐπανειλημμένας προσκλήσεις, ἡ θύρα τοῦ Hatoya ἀνοίγεται καὶ εἰσερχόμεθα. Ἀφαιρέσας τὰ ὑποδήματά μου κάθημαι πρὸς τὸ πῦρ. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης ὑπάρχει κοίλη εὐρεία ἐστία ἑνὸς τετραγωνικοῦ μέτρου, πλήρης ξύλων ἐλάτης. Καθήμεθα περίξ κατὰ

διαφόρους θέσεις, καὶ ἀποφεύγοντες τὸ ρεύμα τοῦ ἀέρος, διότι ὁ κινδὸς, ὠθούμενος ὑπ' αὐτοῦ θὰ ἀπετύφλωνε πάντα ἀπέναντι καθήμενον· διότι πάντοτε ὑπάρχει ὀλίγος ἄνεμος καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν οἰκιῶν. Οἱ ὄρεινοι οὔτοι ἀληθῶς ἔχουσι πυρὰ ὀμηρικὰ, καὶ ἄνωθεν τῆς ἐστίας κρέματα λεβήτιον (καζανακί) πλήρες ζέοντος ὕδατος, ἀφ' οὗ ἀντλοῦσι διὰ ξυλίνου κοχλιαρίου συνεχῶς ὅπως προετοιμάσωσι τὸ τέιον, καὶ τὴν ὄρουζαν κλπ· τοῦτο εἶναι τέλος ἡ βῆσις τοῦ οἰκιακοῦ βίου.

Εἶναι δύσκολον νὰ δώσω ἰδέαν τινὰ τῆς περιεργείας ἣν διεγείρει παρὰ τῷ λαῷ τούτῳ ἡ θεὰ ξένου. Ἐκίστη χειρονομία, ἐκίστη λεπτομέρεια ἐνδυμασίας, ἐκίστη λέξις ἀπαγγελλομένη, εἶναι τὸ ἀντικείμενον ἀναφωνήσεων καὶ παρατηρήσεων χαμηλῆ τῆ φωνῆ ἀνταλασσομένων. Δὲν τολμῶσι μὲν νὰ μὲ ἐρωτήσωσιν ἀπ' εὐθείας, διότι ἀντίκειται εἰς τὴν ἐθιμοταξίαν, ἀλλ' ἀποτείνονται εἰς τὸν ὑπηρέτην μου, ὅστις εἶναι ἀκάματος νὰ διηγῆται πρὸς πάντας τὴν αὐτὴν ἱστορίαν· πόθεν ἔρχομαι, ποῦ πορεύομαι—περιήγησις πρὸς τέρψιν—τί ἐπάγγελμα ἔχω, ποῦ κατοικῶ, ποίας ἐθνικότητος εἰμί, καὶ πρὸ πάντων ποίαν θέσιν ἔχω παρὰ τῆ κυβερνήσει.

Διηνύσαμεν ἐννέα λεύγας ἐπὶ τῶν ὁρέων, καὶ ἐπεθύμου ἤδη νὰ λάβω λουτρὸν διὰ νὰ ἀναπαυθῶ· ἀλλὰ νὰ λάβω λουτρὸν 35—40° βαθμῶν θερμότητος, ὡς συνήθως τὸ προετοιμάζουσιν οἱ Ἰαπωνοὶ, ὅπως ἐξερχόμενος αὐτοῦ εὐρεθῶ εἰς αἰθούσαν ἀνοικτὴν, ὅτε ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος εἶναι 4°—μοίρας κάτωθεν τοῦ μηδενικοῦ, ἦτον ἄρα γε φρόνιμον;

Εἶπον καθ' ἑαυτὸν ὅτι κρυώνει τις γενικῶς μόνον ἐντὸς δωματίου καλῶς κεκλεισμένου καὶ καλῶς θερμαινομένου, καὶ ὅτι ἂν πρόκειται νὰ ἐξέλθῃ τις ἐκ τοῦ λουτροῦ εἰς ἀτμοσφαῖραν ψυχρὰν, πρέπει τὸ λουτρὸν νὰ ἦναι καθ' ὑπερβολὴν θερμὸν. Ἐνταῦθα τῷ ὄντι στηρίζεται ἡ ἀρχὴ τῆς περὶ λουτρῶν ἰδέας τῶν Ἰαπωνῶν, καὶ ἐννοῶ ἤδη τὴν λογικὴν τοιαύτης ἀρχῆς. Ἐξερχόμενος τοῦ θερμοτάτου δωματίου τοῦ λουτροῦ, ἔχετε τοσοῦτον ποσὸν θερμότητος, ὥστε πρὶν ἐπέλθῃ ἰσορροπία, πρὸς ὑμετέραν βλάβην, μετὰ τοῦ στρώματος τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος τοῦ περικυκλοῦντος ὑμᾶς, στιγμηδὸν ἀφαιρεῖται ἡ ὑγρασία καὶ εἴσθε ἤδη ἐνδεδυμένος. Δυνάμει τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐλούσθη τὴν ἑσπέραν ταύτην καὶ τὰς λοιπὰς, καὶ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι δὲν ἔπαθον ἀπὸ συνάγχην.

Τὴν 31ην τὴν 8 ὥραν ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ Hachino· τὸ ψῦχος εἶναι ὑπερβολικόν, τέσσαρες μοίρας κάτωθεν τοῦ μηθενικοῦ, καὶ ἐπορεύθη κατ' εὐθεῖαν ὅπως ἀνέλω τὸ στενὸν τὸ ὀπίθων μὲ ἐχώριζεν ἀπὸ Kosowo καὶ Nikko. Πῶς νὰ περιγράψω τὰ θέλγητρα τῶν πρωϊνῶν τούτων ἐκδρομῶν καθ' ἃς τὸ πυροβόλον ἐπ' ὤμων, ἐθήρευον τὰς κίχλας καὶ τὰς περιστερὰς, οὐσας μᾶλλον ἀνημέρους εἰς τὰς χώρας ταύτας παρὰ εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Yeddo, διολισθαίνων κατὰ διαλείμματα ἐπὶ τῆς παγωμένης χιόνος, καὶ περιπλανώμενος μὲ τὴν συνοδείαν μου ἐντὸς τῆς μεγάλης ταύτης καὶ μεγαλοπρεποῦς καταφύτου ἐρημίας εἰς ἣν ἀκούει τις μόνον τὰς φωνὰς τῶν στρουθίων καὶ τὸ θορυβῶδες κύλισμα τοῦ παρακειμένου χειμάρου! Ἄνωθεν τοῦ πυκνοῦ καὶ δυσβάτου ἀθροίσματος τῶν βάτων, τῶν ἀκανθῶν, καὶ κυνοσβάτων, ἴστανται ὑψηλοὶ δρυμοὶ ἐκ Segnis ὧν ἡ ζοφερὰ χλόη δίδει εἰς τὸν τόπον παραδόξως μελαγχολικὴν θέαν. Συνεχῶς ἡ ἀτραπὸς διέρχεται ἐλικοειδῶς κάτωθεν ὑψηλῶν καστανεῶν, εἶτα δὲ διευθύνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ φθάνει πλησίον τείχους ὅπερ φαίνεται οἰονεὶ φράττον ἐνώπιον ἡμῶν τὴν διάβασιν. Τέλος μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ἐφθάσαμεν εἰς τὴν κορυφήν. Ἐντὸς μικρᾶς καλύβης κρυπτομένης ὑπὸ τῶν δένδρων, τῆς χιόνος, καὶ τῆς ὀμίχλης, λαμβάνομεν ἀναψυχὴν ἐπ' ὀλίγον. Ἀπὸ τῆς πρωΐας ὁ καιρὸς ἦτον ὀλίγον ὀμιχλώδης, ἀλλὰ βραχυτάτη διάλυσις τῶν νεφῶν ἀποκαλύπτει ἡμῖν πρὸς νότον, ὀπόθεν ἔρχομαι, ἀπάσας τὰς ῥάχεις τὰς ὑπερκειμένας τῆς κοιλάδος τοῦ Baudotarogawa, πρὸς βορρᾶν, ἔνθα πορεύομικι, τὸ ὑπερμέγεθες ὄρος τοῦ Tsinsendji, τὸ Nikkosan, καὶ ἀπέναντι ἡμῶν τὸ πύκνωμα τῶν Segnis ὅπερ ἀναγγέλλει τοὺς ναοὺς τῆς Nikko. Ἀναχωρῶ μετὰ λύπης ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἀφ' ἧς ὁ θόρειος ἀνεμος μᾶς διώκει, ὅπως κατέλω ἐκ νέου εἰς Kosowo. Παρακολουθοῦμεν τὸ ρεῦμα ὠραίου μικροῦ ρύακος κατερχόμενοι, καὶ μετὰ ἡμισίαν ὥραν ἰστάμεθα· ἀλλὰ ποῦ δύναται τις νὰ καθήσῃ ἐπὶ τῆς χιόνος; Φέρουσι ταχέως τεμάχιον ξύλου ἐφ' οὗ κάθημαι, καὶ ἐπειδὴ τὸ ψῦχος εἶναι ὑπερβολικόν, ἀνάπτουσι πῦρ ὅπως θερμανθῶμεν.

Εἰς Kosowo, πᾶσαι αἱ οἰκίαι εἶναι κεκλεισμέναι ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ. Τὸ θερμόμετρον δεικνύει 0° εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἡμισυ βαθμὸν ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Προγευματίζω εἰς ἀθλίαν καλύβην ἐντὸς τῆς ὀπιείας ὁ καπνὸς περιστρέφεται ἐπὶ τῆς στέγης σχηματίζων μακρὰς μελαίνας πλεξίδας. Ἐνῶ δὲ ἐτοιμάζομεν τὸ γεῦμα μας, ἐφθασε δυ-

στυχῆς τις ξυλοκόπος φέρων τοὺς δύο αὐτοῦ πελέκεις ἐπὶ τῆς ῥάχεις ὡς στρατιωτῆς τὸν σάκκον του, καὶ παρακίθηται εἰς τὴν τράπεζαν· τρώγει δύο κύμβας ὀρούζης, καὶ πίνει τρεῖς τείου ἀντὶ 20 ἐκατοστῶν, εἶτα ἀνάπτει τὴν πίπαν του καὶ ἀναχωρεῖ διὰ τὴν ἐργασίαν του. Ὁ πατὴρ του ἔζησεν οὕτω, οἱ υἱοὶ του θὰ ζήσωσι ὁμοίως. Ἐχει πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀναγκαῖον εἰς αὐτὸν καὶ δύναται νὰ νυμφευθῇ, νὰ γίνῃ πατὴρ διὰ τοῦ κέρδους τῆς ἐργασίας του.

Ἀναχωρῶ πορευόμενος εἰς Nikko· διερχόμεθα κοιλάδα ἐφ' ἧς διαρρέει ποταμός. Μικροὶ ναοὶ, καὶ ναοὶ Βουδιστῶν οὗς συναντῶμεν καθ' ὁδὸν, ἀναγγέλλουσιν ὅτι εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἱεράν χώραν. Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς καὶ ἡμισείας λεύγης, ἀναβαίνομεν κλίμακας, εἶτα δὲ προχωροῦμεν ὑπὸ λαμπρὸν θόλον σχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν δένδρων Segnis. Πρὸς τὰ ἀριστερὰ βλέπομεν εὐρὺν περίφρακτον τόπον· εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Hieyas, καὶ μετὰ τινα λεπτὰ διερχόμεθα τὴν δημοσίαν γέφυραν τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ χωρίον Nikko. Πλησίον αὐτῆς εὐρίσκειται ἡ ἐξ ἐρυθρᾶς λάκης (Laque) γέφυρα διὰ τῆς ὁποίας διέβαινον μόνοι οἱ Taicouns ὅταν ἐπορεύοντο νὰ ἐπισκεφθῶσι τοὺς προγόνους των· εἶναι πεφραγμένη τῶρα. Μετ' ὀλίγον φθάνομεν εἰς τὸ Hatoya τῆς Kamya ἐν ᾧ εἰσερχομαι καὶ ἀναπαύομαι.

1 Ἰανουαρίου 1874.

Ἐπραξα καλῶς νὰ μείνω ἐν τῷ ξενοδοχείῳ διότι ἀναγγέλλεται ἀληθῆς πολιορκία. Ἡ χιὼν δὲν ἔπαυσε πίπτουσα καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ ἐξακολουθεῖ πίπτουσα. Σήμερον εἶναι ἡ 1 τοῦ ἔτους! Κατακεκλιμμένος ἐπὶ τοῦ ψιθίου μου καὶ περιβεβλημένος τὸ Ἰαπωνικὸν Phton, εὐρίσκομαι νοερῶς ἐν Γαλλίᾳ. Μοὶ φαίνεται πρὸς στιγμὴν ὅτι ἡ καλή μου μήτηρ μὲ θλίβει ἐπὶ τῆς καρδίας της, νομίζω ὅτι παρακίθηται εἰς τὸ οἰκογενειακὸν συμπόσιον· ἀλλ' ἡ ἀπάτη εἶναι βραχεῖα. Ἡ ἀνάγκη νὰ ὀμιλῶ εἰς Ἰαπωνικὴν γλῶσσαν ὁσάκις ἀνοίξω τὸ στόμα, ὁ ζέφυρος ὅστις πνέει πανταχόθεν, ἡ παντελής ἐλλειψίς τῶν ἐπίπλων, τὸ πᾶν μὲ ἀνακαλεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἀναχωρῶ μετ' ἀποφάσεως, μολοντί ἡ χιὼν ἐξακολουθεῖ πίπτουσα, ὅπως ἐπισκεφθῶ τοὺς ναοὺς. Πρὸς τιμὴν τῆς πρώτης Ἰανουαρίου τὸ χωρίον εἶναι κατασόλιζον, τοὔτεστι ἐπὶ ἐκάστης οἰκίας ὑπάρχουσι κλάδοι Segnis, καὶ ἐκάστη οἰκία περιβάλλεται ὑπὸ στεφάνης ἐσχηματισμένης ἐξ ἀχύρων ὀρούζιου. Ὁ αὐτὸς ἀπλοῦς στολισμὸς περικουμῆ τὴν εἴσοδον. ὅλων τῶν ναῶν τοὺς ὁποίους ἀπέρχομαι νὰ ἐπισκεφθῶ.

Πρὶν ἀρχίσω τὴν τοσοῦτον προσφιλή παρὰ πᾶσι τοῖς Ἰαπωνοῖς εὐσεβῆ ὁδοιπορίαν, καὶ ἐκτελεσθεῖσαν πάλαι ποτὲ ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν Ποντιφίκων τῶν ἐρχομένων ἐκ τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων μερῶν τοῦ κράτους, ὅπως παρακαλέσωσιν ἐπὶ τῶν σεβασμίων τάφων, θὰ εἶπω μίαν λέξιν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Nikko. Αὕτη χρονολογείται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ XV αἰῶνος. Θεμελιωθεῖσα ὑπὸ ἐνὸς τῶν μεγαλειτέρων ἡγεμόνων τῆς Ἰαπωνίας, ἦτο προωρισμένη νὰ διαγωνίσῃ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ὑποταγῆς τῆς Κορέας. Εἶναι ἀδύνατον νὰ δώσῃ τις ἰδέαν τινὰ τῆς ἀφθονίας τῶν κοσμημάτων, τῆς λεπτῆς τέχνης τῶν κατὰ μέρος, τοῦ πλοῦτου ὀλοκλήρου τοῦ ἔργου. Ἄλλως τε ἡ ὠραιότης τῆς Nikko δύναται νὰ προξενήσῃ ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν ξένων μόνον ἐν συνόλῳ ἐξεταζομένη. Εἰς μεγάλην ἀπότομον καὶ ὄρεινὴν ἐρημίαν, μεγαλοπρεπῆς δειδροστοιχία περιοριζομένη ὑπὸ προαιωνίων δένδρων, ἄγει μέχρι τῶν μελανολίθων τῶν χιονοσκεπᾶσιων κορυφῶν πανταχόθεν ἀκούεται ὁ γλυκὺς ψυθυρισμὸς τῶν ῥυάκων καὶ ἡ βοή τῶν καταρρακτῶν. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἠθέλησε νὰ ἀναπαυθῆ ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ μεγαλεῖον ἐνταῦθα ἐπιθυμεῖ νὰ κοιμηθῆ ὁ μεγαλειότερος τῶν Ἰαπωνῶν, ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς ἀποθεώσεώς του. Ἐμπρὸς, μῆρμυκες, μέλισσαι, πᾶσα ἡ ἀνθρώπινος κυψέλη, ἐργασθῆτε! Πρόκειται νὰ κατασκευάσῃτε τι μέγα! Ἐπισσωρευθήτωσαν ὁ γρανίτης καὶ ὁ χρυσός, πάντα τὰ πλούτη τῶν χρωμάτων, πάντα τὰ θαυμάσια τῆς γλυπτικῆς, εἰς τὸ κέντρον τῆς μεμονωμένης ταύτης θέσεως ἐνθα θὰ ἀπολαύῃ μόνος τῶν θαυμασίων τούτων! Τὰ μαυσωλεῖα τῆς Nikko ὑπερβαίνουν πάντας τοὺς λοιποὺς ναοὺς τῆς Ἰαπωνίας, ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ τῆς διατηρήσεως· οὐδὲν δύναται νὰ συγκριθῆ πρὸς ταῦτα· ἐκεῖνο δ' ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴν ὑπεροχὴν τῆς Nikko, εἶναι ἡ ἐντύπωσις τοῦ μεγαλείου τοῦ παραγομένου ὑπὸ τοῦ θεάματος τούτου. Ἐνώπιον τοῦ ναοῦ τοῦ Gongen-Sama, ὡς ἐνώπιον τῆς Παναγίας, ὡς ἐν ἐν Ῥώμῃ, ὡς ἐν Ἀθήναις, ἡ ἀνθρώπινος ψυχὴ αἰσθάνεται ἐαυτὴν ἀνυψουμένην καὶ συντριβομένην. Κατάπληκτος διατελεῖ τις ἀπέναντι τῆς συσσωρεύσεως τῶν λίθων τούτων, τῶν κολοσσαίων τούτων ὀροφῶν, καὶ τῆς θαυμασίας διευθετήσεως τῶν ἐν αἰωνίῳ πένθει δένδρων. Ἀπέναντι τοῦ αἰσθήματος τοῦ μεγαλείου ὅπερ καταλαμβάνει τὴν ψυχὴν τοῦ ἐπισκεπτομένου τὰ μνημεῖα ταῦτα, ἀδιαφορεῖ ὁ ξένος ἂν ἡ μεγάλη τῆς εἰσόδου λιθίνη θύρα (Iori), ἐδόθη ὑπὸ τοῦ πρίγκ-

γῆπος Chikuzen, ἂν αἱ ἐξ ὀρειχάλκου λυχνίαι προσηνέχθησαν, αὕτη μὲν ὑπὸ τῆς Κορέας ὑποδουλωθείσης, ἐκεῖνη δὲ ὑπὸ τοῦ πρίγγιπος Lin-Kin ὑποταχθέντος, καὶ ἑτέρα ὑπὸ τῶν συμμάχων τοῖς Ἰαπωνοῖς Ὀλλανδῶν. Ἀδιαφορεῖ τις ἂν ἡ σκιάς αὕτη, ἡ εἰκόσῃ τρίτῃ ἐν τῷ αὐτῷ περιδῶλῳ, ἐχρησίμευσεν ὡς σταῦλος εἰς τοὺς ἵππους τῶν Taicouns ὅταν ἤρχοντο νὰ προσφέρωσι λατρείαν εἰς τοὺς προγόνους αὐτῶν ἂν ἡ πηγὴ αὕτη καθιστᾷ τὰς στεῖρας γυναῖκας εὐτόκους, ἂν ἐκάστη λυχνία ἐξ ὀρειχάλκου ἢ λίθου ἔχη τὴν ἱστορίαν τῆς, ἂν αἱ ἐπιγραφαὶ ἀναφέρουσι τὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς ὑποδουλώσεως αὐτῶν. Εἶναι ἀδιάφορον, λέγομεν, ἂν ἐνταῦθα εὕρισκεται ὁ λίθος ἐφ' οὗ ὁ Hieyas ἔρριψεν ἡμέραν τινὰ τὸ μελανοδοχεῖον του, ἡ μελάνη τοῦ ὁποῦ χυθεῖσα ἀπετέλεσε γράμμα τι τοῦ Ἰαπωνικοῦ ἀλφαβήτου· ἂν ἐδῶ μὲν εὕρισκεται τὸ ξίφος ὅπερ ἀνείλκυσεν ἐκ τῆς θήκης, ἐκεῖ δὲ μεμβράνη ἐφ' ἧς ἔγραψεν ὁ ἴδιος. Πάντα ταῦτα, λέγομεν, διὰ τὸν ξένον εἶναι μικρᾶς σημασίας. Ἀκούων τις τὸν ὁδηγὸν ἐξηγοῦντα ταῦτα, συλλογίζεται τοὺς λαοὺς, οἵτινες ὑπὸ τὸ μαστίγιον τοῦ δεσπότη ἀνήγειραν τὰ μνημεῖα ταῦτα, καὶ οἵτινες κοιμῶνται σήμερον ὡς αὐτὸς ἐντὸς τῆς κόνεως.

Ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Gongen-Sama, ὑπάρχουσι πολλοὶ ἄλλοι, ἐκτισμένοι ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ὄρους κατὰ γραμμὴν (1). Οἱ δύο κυριώτεροι εἰσὶν San-daitchi καὶ Rieur-daitchi. Ἐνταῦθα εἶναι οἱ τάφοι τῶν δύο Taicouns, τῶν διαδόχων τοῦ Hieyas· εἶναι δ' ὠραῖοι, συντηροῦνται θαυμασίως, καὶ εἶναι τὸ ἀντικείμενον μεγάλου σεβασμοῦ. Ὁ Ἰαπωνὸς ὁ μέλλων νὰ ἐπισκεφθῆ αὐτοὺς, ὀφείλει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ ὑποδήματα καὶ τὸν μανδύαν αὐτοῦ πρὸ τοῦ ναοῦ, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Εὐρωπαῖος ὑποχρεοῦται νὰ ἀφαιρέσῃ τὰ ὑποδήματά του ὅπως εἰσδύσῃ εἰς τὰ Ἄγια τῶν Ἄγιων. Ὁλόκληρος πόλις ἄγία ἐκ ναῶν καὶ παρεκκλησιῶν, ὑπῆρχεν ἄλλοτε· ἀλλὰ τὸ πᾶν κατρηειπώθη ὑπὸ πυρκαϊᾶς ἀφείσης μόνον δαίδαλον λίθων ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποῦ φαίνονται κλίμακες ἐλικοειδεῖς. Πολλαχοῦ ἡ χιὼν ἀφίνει νὰ φαίνωνται τὰ χόρτα τὰ καλύπτοντα τοὺς τοίχους, καὶ οἱ εὐρεῖς περίφρακτοι καὶ ἐγκατελελειμμένοι οὔτοι τόποι, εἰσὶ πλήρεις θάμνων οἵτινες εἶναι ἡ λυπηρὰ εἰκὼν τῆς τύχης ἧτις περιμένει ἡμέραν τινὰ καὶ αὐτὸν τὸν μέγαν ναόν.

(1) Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ ναοὶ ἔπρεπε νὰ κτιζῶνται ἐπὶ ὕψηλῳ μέρους, ὡς πλησιέστερον τοῦ οὐρανοῦ διατελοῦντες.

Κυνηγός τις ἐγγώριος μοι εἶπεν ὅτι εἰς τὰ περίχωρα εὕρισκοντο πλῆθος φασιανῶν· ἔλεγεν ἀλήθειαν, διότι ἐξελθὼν τὴν πρωτὰν τῆς ἑσπ. Ἰανουαρίου, ὅτε τὸ θερμομέτρον ἐδείκνυε 0°, καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ πιστοῦ μου Star καὶ τοῦ κηπωροῦ μας, εἶδον ἐπτά εἰς δύο ὥρας, ὧν δύο ἔσχον τὴν ἀνοησίαν νὰ φονευθῶσιν ὑπ' ἐμοῦ. Δύο ὥρας μετὰ ταῦτα ἀνεχώρησα ἐκείθεν ἐπὶ Kango (1), ἀπερχόμενος νὰ ἴδω εἰς τὸ ὄρος τὸν ὠραῖον καταρράκτην τοῦ Kirisuritaki, πρὸς δὴ ἡ ἀτραπὸς ἄγει ἐπὶ τινα χρόνον ὑπὸ τὰς ἐλάτας, καὶ ἀνέρχεται ἐρήμους καὶ γυμνὰς κατωφερείας, αἵτινες ἐμβάλλουσιν εἰς ἀνησυχίαν ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς ἰσορροπίης, διότι ὅτε μὲν δέον νὰ ἀναβῆ τις, ὅτε δὲ νὰ κατέλθῃ μικρὰς γωνίας (κώχη) χωριζούσας τὰ στρώματα τῶν διαφόρων χειμάρρων. Πολλάκις ὁ ποὺς τῶν φορειαφόρων μου ὀλισθαίνει· ἀλλ' οὗτοι στηρίζονται ἐπὶ τῶν ῥάβδων αὐτῶν, καὶ διαρρηγνυνται εἰς ἀθῶους γέλωτας! Κατὰ τὴν ἀνάβησιν, ἀνταλλάσσουν ἀστείότητας ἐπὶ τοῦ βήρους τοῦ «ἄστοῦ».

Ἴδου γέφυρα ἐπὶ χειμάρρου ἐκ δύο κορμῶν ἐλάτης, κειμένων πλησίον ἀλλήλων χωρὶς νὰ συνενῶνται, χωριζομένων μάλιστα ὑπὸ μικροῦ διαλείμματος. Κρίνω συνετὸν νὰ κατέλθω τοῦ φορείου, διότι δύο πόδες διατρέχουσιν ὀλιγώτερον κίνδυνον νὰ ὀλισθήσωσιν ἢ τέσσαρες· διέβην αὐτὴν οὕτω. Ὀλίγον ἀπωτέρω, ἀντὶ γεφύρας εἶναι λίθοι τεθειμένοι εἰς μικρὰς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεις ἐντὸς τοῦ χειμάρρου πρὸς διάβασιν· οἱ βράχοι εἰσὶ στρογγύλοι ἢ εἰς ὄξυ ἀπολήγοντες καὶ εἰς ἀνίσους ἀποστάσεις, κατὰ τὸ ἥμισυ βεθυθισμένοι ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Τὴν φορὰν ταύτην ὀφείλω νὰ μείνω κυρτωμένος εἰς δύο ἐντὸς τοῦ φορείου μου, παραδεδομένος εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Τὸ πᾶν ἔχει καλῶς· λυποῦμαι μόνον διότι δὲν ὑπάρχει παρὼν ζωγράφος τις.

---

(1) Τὸ Kango εἶναι κατασκευασμένον ἐκ Βαμβοῦ, καὶ εἶναι εἶδος φορείου ὅπερ δύο ἄνδρες φέρουσιν ἐπὶ τῶν ὤμων. Ὁ Εὐρωπαῖος περιηγητὴς, ἀσυνειθιστος νὰ κάμπῃ τὰς κνήμας, ὑποφέρει οὕτω μεταφερόμενος. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς μεταφορᾶς εἶναι ὄθεν ἥκιστα εὐάρεστος.

(ἡ συνέχεια εἰς τὸ προσεχὲς φυλλάδιον).